Voorjaarsnota 2023

Op naar een eeuwfeest voor alle Hilversummers

Voorwoord

Voor u ligt de voorjaarsnota 2023 van de gemeente Hilversum. De voorjaarsnota wordt opgesteld ter voorbereiding op de programmabegroting 2024 en bevat in overeenstemming met de financiële verordening een bijstelling van de lopende begroting 2023 en de plannen voor 2024 en verder. De voorjaarsnota is daarmee het moment voor uw integrale afweging en het maken van de beleidsmatige keuzes voor het komende begrotingsjaar 2024 met een meerjarige doorkijk naar de periode 2025-2027.

De financiële effecten uit deze voorjaarsnota zijn het uitgangspunt voor het opstellen van de programmabegroting 2024-2027. In opmaat naar de programmabegroting actualiseren wij ook het Meerjarenperspectief Gebiedsontwikkelingen (MPG) en het investeringsplan. De effecten van de actieve grondexploitaties zijn in de jaarrekening 2022 en deze voorjaarsnota verwerkt. De mogelijke toekomstige effecten van het MPG worden, door middel van raadsbesluiten, in de programmabegroting 2024 of toekomstige begrotingen worden verwerkt.

Nieuwe inzichten zullen ongetwijfeld de komende maanden ertoe leiden dat het in deze voorjaarsnota geschetste perspectief moet worden bijgesteld in de programmabegroting 2024-2027.

Inhoudsopgave

Op naar een eeuwfeest voor alle Hilversummers 1
Voorwoord 2
Inhoudsopgave 3
1 - Inleiding 4
2 - Financiële ontwikkelingen 8
2.1 Vertrekpunt voorjaarsnota 8
2.2 Ontwikkelingen in Hilversum 10
Toelichting autonome ontwikkelingen 11
2.3 Rente ontwikkelingen 25
2.4 Inzicht in investeringen 26
2.5 Inzicht in de reservepositie 34
2.6 Financieel Meerjarenperspectief 2023-2027 37
3 - Uitgangspunten begroting 2024-2027 39
4 - Van voorjaarsnota naar begroting 45
5 - Bijlagen 48
5.1 Overzicht taakvelden per programma 49

1 - Inleiding

Het jaar 2024 wordt een bijzonder jaar voor Hilversum. Dan vieren we met alle inwoners de 600-jarige geschiedenis. Dat ziet u ook terug in deze Voorjaarsnota. Waar mogelijk zetten we in 2024 onze activiteiten in om dit stadsfeest te vieren! In deze voorjaarsnota leest u niet alleen hoe het staat met de voortgang van onze plannen en ambities zoals wij die in de begroting 2023 hebben verwoord. We kijken in deze voorjaarsnota ook vooruit. Welke effecten hebben huidige ontwikkelingen inhoudelijk en financieel voor het begrotingsjaar 2024 en daaropvolgende jaren.

In de begroting 2023 staan onze ambities uit het coalitieakkoord. Betaalbaar wonen, verduurzaming, omgaan met de effecten van klimaatverandering, bereikbare en betaalbare zorg, kansengelijkheid en het op peil houden van ons voorzieningenniveau en de bereikbaarheid van onze gemeente. We zijn nu een jaar met volle inzet aan het werk om die ambities in te vullen. Dat doen we door verder te gaan met plannen en beleid waar al eerder over besloten is, zoals de woonvisie, het stationsgebied, de kleine spoorbomen en Crailo. Dat vraagt de komende jaren om stevige investeringen in de stad. Gelukkig kan Hilversum dat doen vanuit een stabiele financiële positie, maar we zijn er ons -door met name de coronacrisis en de oorlog in Oekraïne- sterk van bewust dat we plotseling geconfronteerd kunnen worden met onzekerheden met grote maatschappelijke impact. Daarbij leven we in economisch onzekere tijden. Het is van belang dat we heel bewust omgaan met de financiële ruimte die er is. Dat betekent dat we prioriteiten stellen en het duurzaam effect van maatregelen zwaar laten wegen.

Wij zien uit naar het gesprek met uw raad over deze voorjaarsnota. Met de Voorjaarsnota komen we tot financiële en inhoudelijke kaders voor de programmabegroting 2024. Binnen die kaders stellen wij de programmabegroting op en zullen die in november van dit jaar met u bespreken.

Een toegankelijk, divers en duurzaam Hilversum, waarbij we oog hebben voor jonge monumenten, en een unieke combinatie van Tuinstad en Mediastad in een sterke regio. Op dat toekomstbeeld baseert het college haar ambities. Ambities die uitgaan van de kracht van Hilversum: een stad met een veelkleurig talentenpalet en ontwikkelkracht. Een stad waar binnen de natuurlijke grenzen van heide en bos tot op de dag van vandaag grenzeloze vernieuwingen worden gerealiseerd op het terrein van architectuur, (nieuwe) media en zorg. Een stad waarin we in al onze verscheidenheid kunnen laten zien wat we Hilversummers te bieden hebben en wat we als Hilversum anderen te bieden hebben. Hilversum zijn we samen en maken we samen. Vanuit die verbondenheid werken wij aan onze ambities. En dat is belangrijk in een tijd van maatschappelijke onrust, waarin onzekerheden zijn toegenomen en een toenemend onbehagen zicht- en voelbaar is. Waar individuen en groepen zich verschansen achter eigen opvattingen en meningen en een gesprek niet altijd meer vanzelfsprekend is. Ingewikkelde maatschappelijke thema's waar we als gemeente mee te maken hebben. We vinden het daarom belangrijk om goed te blijven luisteren, ook als het moeilijk is het gesprek te blijven voeren. Juist ook om andere standpunten te verkennen. We willen ook goed uitleggen waarom we iets doen en waarom wij dat belangrijk vinden. Onze ambities gaan over duurzame investeringen om de problemen van vandaag en de nabije toekomst aan te pakken. Investeringen en plannen die Hilversum en de Hilversummers sterker maken.

We investeren in de toekomst met extra woningen, voorzieningen en werkgelegenheid in het stationsgebied en Arenapark en hebben ook een begin gemaakt met het Circusterrein.
Voor de zomervakantie ligt het stedenbouwkundig plan Arenapark voor bij de raad, gericht op een goede mix van werken, sporten, studeren en wonen, duurzaamheid en een goede ruimtelijke kwaliteit met veel groen en behoud van de zichtlijnen.

Rond de zomer verwachten we prestatieafspraken met de woningcorporaties te maken over onder meer de hoeveelheid nieuwe sociale huurwoningen en het behoud van bestaande sociale huurwoningen.

De Visie sociaal domein ‘Wij zijn Hilversum’ is in april jl. vastgesteld door de raad en vormt de basis voor de nieuwe beleidskaders, respectievelijk Minima en schulden, Jeugd en WMO. De beleidskaders worden eind 2023 met de raad bespreken en worden voorafgegaan door startnotities, die nog voor de zomer bij de raad voorliggen. Met de uitwerking van de visie op het sociaal domein investeren we in gelijke kansen, bestaanszekerheid en sterke wijken. Zodat alle Hilversummers naar vermogen kunnen meedoen in onderwijs, werk, sport en samenleving. Ter voorbereiding op de nieuwe sportnota hebben we met betrokkenen en stakeholders gesproken om hun ervaringen, wensen en ideeën te horen over hoe we sport in de stad verder kunnen versterken, hoe we verenigingen kunnen ondersteunen en hoe we sport breed in de wijken toegankelijk te maken.

We investeren in werklocaties met de gebiedsagenda voor vitale, veilige en aantrekkelijke bedrijvenparken in Kerkelanden, Zeverijnstraat en Havenkwartier en in een sterke centrumfunctie met de gebiedsagenda Centrum. De concept-gebiedsagenda Centrum is vrijgegeven voor het participatietraject met belanghebbenden, zoals bewoners, ondernemers, bezoekers, vastgoedeigenaren en jongeren. Het streven is om deze gebiedsagenda in het najaar met de raad te kunnen bespreken, waarna de uitvoering van start kan.
In maart heeft de raad de startnotitie voor de gebiedsagenda Zuidwest en de gebiedsfoto vastgesteld, die als basis dient voor het participatietraject.

Met het programma Groen investeren we in een groener, gezonder en climateproof Hilversum en met de uitvoering van het programma energietransitie dragen we bij aan betaalbare en duurzame energie voor alle Hilversummers. Dit jaar is gestart met de uitvoering van het programma Groen, zoals het vergroenen van speelplekken en de kwaliteitsimpuls Oude Haven. Hier werken we aan de verbetering van de waterkwaliteit en het realiseren van natuurvriendelijke oevers. We stimuleren groene initiatieven door bewoners en ondernemers met subsidies. We werken aan een Hilversums isolatieprogramma waarmee inwoners nog dit jaar met behulp van subsidie- en voorbeeldmaatregelen gestimuleerd worden om hun woning te isoleren en daarmee hun energieverbruik terug kunnen dringen. Dit isolatieprogramma is gekoppeld aan de wijkaanpak 2023 waarbij 17.000 huishoudens actief worden geïnformeerd over ons totaalaanbod om woningen te verduurzamen. Daarin trekken we samen op met Hilverzon en het Dubo-loket. Energiebesparende maatregelen in het kader van het tegengaan van energiearmoede vormt een onderdeel van deze aanpak.

Met de nieuwe cultuurnota, die in april jl. is vastgesteld, investeren we in cultuur voor alle Hilversummers. Deze wordt nu uitgewerkt in een uitvoeringsagenda. Met ruim 100 monumenteneigenaren hebben we verkend hoe we het verduurzamen van monumenten makkelijker kunnen maken, zonder afbreuk te doen aan het monumentaal karakter.

En natuurlijk werken we aan een veilig Hilversum, want dat is een randvoorwaarde voor een sterk Hilversum. Daarvoor voeren we het nieuwe Integraal veiligheidsplan uit en stellen we het Actieplan ondermijning op. De speerpunten uit het Veiligheidsplan, worden uitgewerkt in uitvoeringsplannen. In mei sluiten we een samenwerkingsovereenkomst met scholen om instroom van jongeren in de criminaliteit tegen te gaan. Hiervoor zijn preventieprogramma’s ontwikkeld gericht op bestrijding van ondermijning. We volgen de landelijke ontwikkelingen die het mogelijk maken om nog meer innovatieve methodes in te kunnen zetten.

Samen met inwoners, ondernemers, sportverenigingen, maatschappelijke organisaties en andere betrokkenen – in totaal 5.000 Hilversummers - is er nagedacht over de toekomst van Hilversum. Dat heeft geresulteerd in de ontwerp Omgevingsvisie Hilversum 2040, die in februari jl. door de raad is vrijgegeven voor zienswijzen. We hechten grote waarde aan hoe deze visie tot stand is gekomen: waardevolle wijk- en stadsgesprekken en de discussies met en in de raad. Het laat zien hoe belangrijk het is om het gesprek over keuzes te voeren. Ook laat het zien dat er grote verschillen zijn in wat mensen belangrijk vinden en waar waarde aan wordt gehecht. De Omgevingsvisie Hilversum 2040 ligt in juli voor bij de raad voor vaststelling.

Het moge duidelijk zijn; onze ambities zijn onverminderd hoog en we liggen grotendeels op koers. De gestegen kosten door de hoge inflatie, leiden tot grotere uitgaven dan voorzien. Daarnaast lopen we door de krappe arbeidsmarkt soms wat vertraging op in de uitvoering van projecten en beleid. En tot slot blijken sommige ontwikkelingen, zoals het Integraal Zorgakkoord, een grotere inzet van de gemeente te vragen dan voorzien. U vindt de toelichting hierop in deze voorjaarsnota.

Tot slot kan het, na lancering van ‘600 jaar Hilversum’ in een stadssessie met alle betrokkenen op 18 april, niemand zijn ontgaan dat 2024 een feestjaar wordt: het jaar dat we 600 jaar geschiedenis vieren. Een jaar waarin we terugkijken, maar vooral vooruitkijken met activiteiten voor, door en met alle Hilversummers; grenzeloos en in verbinding. We verheugen ons op een prachtig jaar!

Financiële beschouwing voorjaarsnota 2023

Wij hebben in juni 2022 ons coalitieakkoord ‘Hilversum koesteren’ gepresenteerd met daarin ambities om te investeren in Hilversum. De eerste (financiële) resultaten las u in de jaarrekening 2022. De realiteit is, dat we die ambities nastreven na een zware coronaperiode, direct gevolgd door de oorlog in Oekraïne met stevige effecten op de energieprijzen, inflatie en (inkomens)onzekerheid. Daarbij hebben we te maken met schaarste aan goed opgeleide vakmensen, stijgende kosten en ook voor onze gemeentelijke diensten een krappe arbeidsmarkt. Dat heeft voor veel van onze plannen, maar ook voor de reguliere uitvoering consequenties; alles wordt duurder en met enige regelmaat duurt het langer en wordt ons geduld op de proef gesteld. Desondanks houden wij vast aan onze ambities en blijven wij resultaatgericht werken.

Vorig jaar, in november 2022, hebben we de Programmabegroting 2023 opgesteld.
Deze bevat, door de zeer gunstige algemene uitkering, forse begrotingsoverschotten. Hierdoor was het mogelijk om een aanzienlijke toevoeging van in totaal € 33 miljoen aan de algemene reserve te begroten in de jaren 2023 tot en met 2026. Ook vanuit het positieve jaarrekening resultaat 2022 wordt €12 miljoen toegevoegd aan de algemene reserve. Dit hebben we gedaan vanuit het besef dat mede als gevolg van inflatie en prijsstijgingen de effecten op de begroting fors kunnen zijn. Deze vermogensversterking is ook nodig voor onze toekomstige investeringen in de stad. In deze voorjaarsnota zien we dat de kostenstijging niet alleen doorwerkt in de bouwkosten en onderhoud, maar ook in investeringen en beheer van de openbare ruimte, ophalen van afval, energielasten en kosten van jeugdzorg en een groot Cao-effect. Dit geldt ook voor de kostenontwikkeling bij de maatschappelijke instellingen en verbonden partijen.

Zoals verwacht, toen we de overschotten aan de reserve toevoegden, is het nu nodig om een deel van de eerder gemaakte reservering te gebruiken om de ontstane tekorten af te dekken. Mede door het verlagen van deze eerder begrote toevoeging aan de algemene reserve in 2023, 2024 en 2025 zijn de eerste jaren van de meerjarenraming sluitend.

Onlangs is de concept voorjaarsnota van het kabinet gepubliceerd, maar deze is nog niet officieel vastgesteld. In onze voorjaarsnota zijn al wel enkele financiële bijstellingen, vooruitlopend op de vaststelling van de voorjaarsnota van het kabinet verwerkt. Bijvoorbeeld de bijstelling in het accres, de te verwachten loon -en prijscompensatie en een bijdrage vanuit de hervormingsagenda jeugd.

Eventuele overige effecten, voortvloeiend uit de voorjaarsnota van het kabinet, worden bekend gemaakt in de meicirculaire en door ons verwerkt bij het opstellen van de programmabegroting 2024.

Voor 2027 is er nu nog een beperkt tekort in onze Voorjaarsnota. Net als alle gemeenten hopen we dat de meicirculaire meer duidelijkheid gaat geven waar we in 2027 op uit gaan komen. Op weg naar de programmabegroting 2024 zullen we zorgen voor een sluitend meerjarenbeeld.

Na verwerking van de in deze voorjaarsnota voorgestelde begrotingsmutaties bedraagt de stand van de meerjarenbegroting het volgende:

(-/- begrotingsoverschot en een + is een begrotingstekort) *Bedragen x € 1.000*

Omschrijving	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Saldo voorjaarsnota 2023	**0**	**0**	**0**	**-248**	**1.793**

2 - Financiële ontwikkelingen

In dit hoofdstuk nemen wij u in paragraaf 2.1 mee in de ontwikkeling van onze begrotingspositie voor de komende jaren. We nemen hierbij de laatste door u vastgestelde stand, de begroting 2023, als basis voor deze voorjaarsnota. Aanvullend presenteren wij de besluiten (met een financiële impact) die de raad na het opstellen van de begroting heeft genomen.

In deze voorjaarsnota wordt u gevraagd de in paragraaf 2.2 Ontwikkelingen in Hilversum opgenomen voorgestelde budgetaanpassingen te beoordelen en uw keuzes hierin te maken. Op basis van deze keuzes stellen wij de begroting 2023 bij en de meerjarenbegroting 2024-2027 op.
In paragraaf 2.3 nemen wij u mee in de actuele renteontwikkelingen. Een volledig beeld ten aanzien van de financiële positie presenteren wij in de paragrafen 2.4 en 2.5. De financiële effecten van de voorstellen zijn vertaald in het Financieel meerjarenperspectief, zie paragraaf 2.6.

Onze begrotingspositie wordt in belangrijke mate bepaald door de ontwikkeling van de algemene uitkering uit het Gemeentefonds. Tijdens het opstellen van deze voorjaarsnota is de zogenaamde meicirculaire nog niet beschikbaar. Op basis van de ons bekende informatie hebben wij de ontwikkeling van de algemene uitkering zo goed als mogelijk verwerkt in deze voorjaarsnota.

2.1 Vertrekpunt voorjaarsnota

In deze paragraaf presenteren wij het financiële meerjarenoverzicht dat de basis vormt van deze voorjaarsnota. Als beginstand dient de vastgestelde begroting 2023. Daarnaast heeft u als raad nog diverse raadsbesluiten genomen in 2022 en 2023 die de lopende begroting beïnvloeden. Het betreft besluiten aangaande:

- Atletiekbaan
- Nieuwe bibliotheek in het hart van de stad
- Laapersveld 70 (STER-gebouw)
- Nieuw Cultuurbeleid Momentum
- Eindevaluatie en afronding Corona Herstelagenda (reserve mutatie, geen exploitatie effect)
- Versterking bestaanszekerheid van minima (reserve mutatie, geen exploitatie effect)

De financiële effecten hiervan presenteren wij in de volgende tabel met een beknopte toelichting op de verschillende raadsbesluiten. De vastgestelde begroting 2023, inclusief de financiële effecten als gevolg van de door u genomen raadsbesluiten vormen het vertrekpunt van deze voorjaarsnota.

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Begroting 2023	**-985**	**-1.000**	**-1.000**	**-1.000**	**-9.301**
Raadsbesluiten na opstellen begroting					
Raadsbesluiten 2022	690	190	30	30	30
Raadsbesluiten 2023	140	140	140	140	140
Beginstand voorjaarsnota 2023	-155	-670	-830	-830	-9.131

Toelichting raadsbesluiten

Zoals reeds beschreven zijn er diverse raadsbesluiten vastgesteld die op het moment van vaststelling niet (financieel) verwerkt zijn in de programmabegroting 2023. De verwerking van deze raadsbesluiten vindt plaats in deze voorjaarsnota. Het betreft hierbij de volgende besluiten:

Raadsbesluiten 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Dekking structurele kosten Atletiekbaan	30	30	30	30	30

De structurele meerkosten van de renovatie van de atletiekbaan worden voor 50% gedekt uit de stelpost sport. De overige 50% komt ten laste van de begroting. Dit conform het Raadsbesluit renovatie atletiekbaan Arena.

Nieuwe bibliotheek in het hart van de stad	660	160			

Bibliotheek en Volksuniversiteit Hilversum (verder: bibliotheek), Museum Hilversum, Nederlands Instituut voor Beeld & Geluid (verder: Beeld & Geluid), Brinker Mall (eigenaar van de Gooische Brink) en de gemeente willen de Kerkbrink en Gooische Brink nieuw leven inblazen door de verhuizing van de bibliotheek naar de Gooische Brink, door vernieuwing van de bibliotheek, door herinrichting van de Kerkbrink en door op het plein en in omliggende panden programmering te realiseren. Conform Raadsvoorstel d.d. 21 september 2022 wordt de begroting hierop aangepast.

Totaal raadsbesluiten 2022	690	190	30	30	30

Raadsbesluiten 2023	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Exploitatielasten laapersveld	50	50	50	50	50

Op 8 februari 2023 is de raad geïnformeerd over de verwerving van het perceel Laapersveld 70, het voormalige STER-gebouw. In oktober 2022 heeft de raad hiervoor een krediet beschikbaar gesteld. Als onderdeel van dit kredietbesluit heeft de gemeenteraad tevens besloten om € 50.000 op te nemen in de begroting voor de structurele exploitatielasten van dit gebouw en dit in de Voorjaarsnota 2023 te verwerken ten laste van het begrotingssaldo.

Nieuw Cultuurbeleid Momentum	90	90	90	90	90

Op 5 april 2023 heeft de raad het nieuwe Cultuurbeleid 'Momentum' vastgesteld. De rode draad in het nieuwe cultuurbeleid is "Cultuur voor alle Hilversummers". We vinden het belangrijk dat iedereen kan genieten van kunst en cultuur. Om die toegankelijkheid te waarborgen is het belangrijk dat er een breed en divers palet aan cultureel aanbod is, dat een zo groot mogelijke groep Hilversummers aanspreekt. Er moeten zo weinig mogelijk belemmeringen zijn om deel te nemen aan of gebruik te maken van het aanbod. De eerste contouren van het aan het beleid gekoppelde uitvoeringsprogramma zijn geschetst. Uit een doorrekening blijkt dat er voor het uitvoeren van het beleid structureel een aanvullend budget van € 90.000 nodig is.

Overheveling restant budget opschoning archief (B-schijf)
naar 2024

Bij de VJN 2023 is het voormalig investeringsbudget van € 150.000 voor de opschoning van archief (B-schijf) overgeheveld naar de exploitatie. Medio 2023 is een medewerker in tijdelijke dienst aangesteld om dit project vorm te geven. De uitvoering gaat over meerdere jaren plaatsvinden. De last in 2023 van € 50.000 wordt gedekt binnen de kostenplaats ICT. Het resterende budget van € 100.000 schuift door naar 2024. Per saldo betreft dit dus een neutrale verschuiving van € 100.000 uit 2023 naar 2024.

Eindevaluatie en afronding Corona Herstelagenda

Met het voorstel over de eindevaluatie en afronding Corona Herstelagenda is de looptijd van de reserve met een jaar verlengd en zijn in 2023 budgetten verstrekt voor de nog doorlopende maatregelen met als dekking een onttrekking uit de reserve.

Overheveling restant budget opschoning archief (B-schijf)
naar 2024

Bij de VJN 2023 is het voormalig investeringsbudget van € 150.000 voor de opschoning van archief (B-schijf) overgeheveld naar de exploitatie. Medio 2023 is een medewerker in tijdelijke dienst aangesteld om dit project vorm te geven. De uitvoering gaat over meerdere jaren plaatsvinden. De last in 2023 van € 50.000 wordt gedekt binnen de kostenplaats ICT. Het resterende budget van € 100.000 schuift door naar 2024. Per saldo betreft dit dus een neutrale verschuiving van € 100.000 uit 2023 naar 2024.

Versterking bestaanszekerheid van minima

De raad heeft op 1 februari 2023 bij agendapunt "Wijziging Verzamelverordening inkomensvoorzieningen 2021 en Verordening maatschappelijke ondersteuning" besloten om in de periode 1 maart 2023 tot en met 31 december 2024 huishoudens met een inkomen tot 130% wettelijk sociaal minimum vrij te stellen van de eigen bijdrage Wmo (abonnementstarief € 19 per maand). De kosten worden geraamd op € 330.000 per jaar. Eerder had het college op 13 december 2022 (RIB 2022-74) besloten een eenmalig regelvrij budget van € 50.000 in 2023 in te stellen om noodsituaties af te wenden indien reguliere interventies onvoldoende zijn of te laat komen. Het college heeft 14 maart 2023 besloten om de inkomensgrenzen bijzondere bijstand voor 2023 en 2024 te verruimen naar 130% van het wettelijk sociaal minimum. De totale kosten voor een periode van 2 jaar bedragen ongeveer € 1.510.000 en komen ten laste van de incidentele budgetten in 2023 en 2024 (elk € 1 mln.) vanuit de begroting 2023 voor maatregelen ter ondersteuning van huishoudens die door de gestegen kosten in de problemen komen.

Totaal raadsbesluiten 2023	140	140	140	140	140

2.2 Ontwikkelingen in Hilversum

Inleiding

In deze paragraaf presenteren wij de actuele financiële ontwikkelingen. Deze ontwikkelingen zijn als volgt gerubriceerd:

1. **Autonome ontwikkelingen**
   Dit betreft ontwikkelingen op basis van vastgesteld beleid. Het gaat om de verwerking van financiële effecten van eerdere besluitvorming in de raad. Dit geldt ook voor de verwerking van besluiten van hogere overheden, bijvoorbeeld de verwerking van de actualisatie van de algemene uitkering en verwerking van Cao-afspraken.
2. **Actualisatie bestaand beleid en nieuw beleid**
   Hierbij gaat het om de financiële effecten van aanpassingen in ons beleid of de uitvoering hiervan.

Tot slot geven wij inzicht in de "vooraankondigingen". Bij het samenstellen van deze voorjaarsnota zijn er op verschillende beleidsterreinen voorstellen voor nieuw en aangepast beleid in voorbereiding waarover in uw raad nog besluitvorming moet plaatsvinden. Wij vinden het, in het kader van integrale afweging, belangrijk om deze onderwerpen alvast kenbaar te maken. De vooraankondigingen zijn niet financieel verwerkt in deze voorjaarsnota, maar de bijbehorende

financiële effecten komen mogelijk tot uiting in de programmabegroting 2024 of in een daaropvolgend planning en control product.

Autonome ontwikkelingen

Autonome ontwikkelingen	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Actualisatie Cao en overige salarisontwikkelingen	1.858	2.516	2.516	2.316	2.316
Algemene indexaties	436	845	870	855	878
Algemene uitkering	-2.725	-4.557	-6.521	-11.009	-7.167
Beheer openbare ruimte	85	235	85	85	85
Behoedzaamheidsbuffer en stelposten autonoom en nominaal					6.000
Dienstverlening	50	85			
ICT en informatiemanagement	685	390	125	125	125
Lokale lasten	-65	-315	-315	-315	-315
Mobiliteit en parkeren	-77	-211	300		
Rente en financiering	-554	1.604	2.188	4.545	5.099
Ruimtelijke ontwikkeling	-2.322	80	80	80	80
Sociaal domein - Jeugd	1.200	1.900	1.900	1.900	1.900
Sociaal domein - Participatie	600	500	500	500	500
Sociaal domein - Wmo	-400	100	100	100	100
Vennootschapsbelasting	1.142	169	169	169	169
Verbonden partijen	86	1.620	1.620	1.616	1.470
Overige	460	260	140	140	140
Totaal Autonome ontwikkelingen	**458**	**5.222**	**3.758**	**1.107**	**11.380**

Toelichting autonome ontwikkelingen

Autonome ontwikkelingen komen onverminderd op ons af en zijn door reeds genomen besluiten zeer beperkt beïnvloedbaar. De autonome ontwikkelingen met een omvangrijke financiële impact doen zich met name voor op het gebied van personeel en organisatie, het sociaal domein en de verbonden partijen. Daarnaast zorgen rente en financieringsmutaties tot een lastenverzwaring. De belangrijkste ontwikkelingen lichten wij hierna toe:

Algemene Cao- en salarisontwikkelingen
De belangrijkste mutaties houden direct verband met het in februari 2023 gesloten principeakkoord voor de cao-gemeenten. Het bestuur van de VNG en de besturen van de vakbonden hebben dit akkoord op 6 april 2023 bekrachtigd en daarmee is de Cao 2023 definitief. De financiële consequenties van het Cao-akkoord 2023 zijn in deze voorjaarsnota verwerkt. In de primaire (meerjaren) begroting 2023 hebben wij rekening gehouden met loonindexaties door middel van het opnemen van een structurele stelpost van € 1,8 miljoen. Op basis van het Cao-akkoord stijgen de lonen harder dan verwacht. Het saldo van de opgenomen stelpost is dan ook niet toereikend. Op basis van de nieuwe Cao stijgen de loonkosten met ruim € 3,3 miljoen in 2023. Dit leidt tot een overschrijding van de stelpost van bijna € 1,5 miljoen 2023 en vanaf 2024 met ruim € 1,8 miljoen.

De aanvullende maatregelen, zoals de invoering van een structurele thuiswerkvergoeding en een tegemoetkoming voor medewerkers in de arbeidsongevallenverzekering en de tijdelijke vrijwillige Regeling voor Vervroegde Uittreding (RVU) leiden tezamen tot een jaarlijkse kostenpost van € 0,23 miljoen. Daarnaast is er sprake van een tijdelijke vrijwillige RVU-regeling voor medewerkers met 43 ABP-jaren en 10 jaar in dienst van de sector gemeenten. Medewerkers kunnen vanaf 1 januari 2024 deelnemen aan de RVU indien zij aan de fiscale en wettelijke voorwaarden voldoen. Instroom in de RVU is mogelijk tot en met 31 december 2025. Bij deelname aan de regeling volgt volledige uitstroom. Dit leidt tot extra incidentele last van afgerond € 0,4 miljoen in 2024 en 2025.

Algemene indexaties
De inflatie neemt toe, hetgeen ook direct zichtbaar is in de prijzen. Als gevolg van de stijgende inflatie nemen onder andere de kosten voor onderwijshuisvesting (€ 210.000), verzekeringen (€ 110.000), kantoorautomatisering (€ 130.000), facilitaire contracten (€ 152.000) etc. toe. Daarnaast is de subsidie aan het Stadsfonds, op basis van de uitvoeringsovereenkomst Stadsfonds Hilversum 2020, geïndexeerd. Dit leidt tot een aanvullende structurele last van afgerond € 225.000. De huurinkomsten die wij ontvangen zijn eveneens geïndexeerd, hetgeen leidt tot een voordelig effect van afgerond € 160.000.

**De energiemarkt voor gas en elektra is erg in beweging en de prijzen zijn het afgelopen jaar explosief gestegen. Daarnaast hebben wij, net als vele andere gemeenten, een nieuw gascontract af moeten sluiten vanwege het feit dat wij geen zaken meer mochten doen met aan Rusland gelieerde partijen. Het nieuwe contract heeft een looptijd van oktober 2022 tot en met 31 december 2023. Het afsluiten van het nieuwe gascontract heeft ook geleid tot hogere tarieven. Met deze hogere tarieven is nog geen rekening gehouden in de begroting 2023 en verdere jaren. De extra lasten voor 2023 worden geraamd op € 350.000 en zijn verwerkt in deze voorjaarsnota. De minister van Energie heeft toegezegd dat gemeenten die zijn overgestapt van energieleverancier vanwege Russische sancties worden gecompenseerd. In deze voorjaarsnota gaan wij uit van een volledige kostencompensatie in 2023 ad € 350.000. Nadere informatie volgt in de meicirculaire 2023.*

Algemene uitkering
De algemene uitkering uit het gemeentefonds is de grootste inkomstenbron voor gemeenten. Via de circulaires worden de gemeenten op de hoogte gehouden van de ontwikkeling van deze uitkering. Onderstaande tabel bevat een toelichting op de mutatie van de algemene uitkering zoals opgenomen in deze voorjaarsnota.

Bedragen x 1.000 bedragen komen ten gunste van de gemeentelijke begroting

	2023	2024	2025	2026	2027
1. September circulaire 2022	-570	-556	-462	-5.411	-3.300
2. December circulaire 2022	-160	-56	-59	-58	-57
3. Bijstelling accres	-725	-2.410	-4.465	-4.905	-5.155
4. Loon en prijscompensatie *Compensatie 2022 wordt verwerkt in 2023*	-1.270	-635	-635	-635	-635
5. Nieuwe financieringssystematiek					-4.620
6. Principeakkoord hervormingsagenda jeugd		-900	-900		
Verwerkt in deze voorjaarsnota 2023	**-2.725**	**-4.557**	**-6.521**	**-11.009**	**-7.167**

In 2026 neemt de algemene uitkering ten opzichte van 2025 fors toe. Deze toename is onder andere een gevolg van de éénmalige Rijksbijdrage van incidenteel € 4,7 miljoen ter compensatie van het zogeheten "ravijn jaar" 2026.

1. De gevolgen van de septembercirculaire 2022 (RIB 2022-59) voor 2023 en verdere jaren hebben wij verwerkt in deze voorjaarsnota. In de septembercirculaire 2022 is eveneens de eenmalige uitkering opgenomen van € 4,7 ter compensatie van het "ravijn jaar" 2026.
2. De gevolgen van de decembercirculaire 2022 (RIB 2023-07) die betrekking hebben op 2023 en verdere jaren hebben wij verwerkt in deze voorjaarsnota.

Onlangs heeft het kabinet de voorjaarsnota gepresenteerd. Deze voorjaarsnota is nog niet officieel vastgesteld. De financiële verwerking vindt officieel plaats bij de meicirculaire 2023. Vooruitlopend op de meicirculaire is in deze voorjaarsnota al wel rekening gehouden met een bijstelling van het accres, een loon -en prijscompensatie, een structurele compensatie in verband met een nieuwe financieringssystematiek en het principeakkoord hervormingsagenda jeugd.

3. Op basis van de meest recente gegevens van het Centraal Planbureau is een inschatting gemaakt van het accres dat bij de meicirculaire 2023 verwacht wordt. Het accres hebben wij, vooruitlopend op de meicirculaire 2023, verwerkt in deze voorjaarsnota.
4. Conform de najaarsnota van het Rijk wordt er nog een eenmalige prijscompensatie voor 2022, gegeven. Dit maakt onderdeel uit van het accres en wordt daarmee structureel voor 2023 t/m 2028. Het gaat om een bedrag van ongeveer € 635.000 per jaar. De verwerking vindt plaats bij de meicirculaire 2023.
5. Op basis van de Voorjaarsnota van het kabinet gaan wij, vanaf 2027, uit van een structurele uitkering van € 1 miljard aan gemeenten. Naar verwachting ontvangt Hilversum vanaf 2027 jaarlijks afgerond € 4,6 miljoen. Dit is, vooruitlopend op de meicirculaire 2023, al verwerkt in deze voorjaarsnota.
6. Het Rijk en de VNG zijn tot een principeakkoord gekomen ten aanzien van de hervormingsagenda jeugd. Als gevolg van het principeakkoord zal onze gemeente over de jaren 2024 en 2025 naar verwachting € 1,8 miljoen extra algemene uitkering ontvangen. De verdeling tussen de jaren is nog onzeker. Vooralsnog gaan we uit van een gelijke verdeling. De meicirculaire 2023 biedt mogelijk meer inzicht. Deze verschijnt vrijwel gelijktijdig met de behandeling van deze voorjaarsnota. Eventuele mutaties in de verdeling worden daarom betrokken in de programmabegroting 2024.

Beheer openbare ruimte
De afgelopen jaren is sprake van minder kap aanvragen waardoor de betreffende inkomsten ten opzichte van de begroting achterblijven. Wij stellen voor de inkomsten in de begroting weer terug te brengen naar het niveau van voor 2019. Daarmee worden de inkomsten structureel verlaagd van € 150.000 naar € 65.000.

Daarnaast draagt het Waterschap zorg voor de opschoning van de vervuilde waterbodem van de Oude Haven. De gemeente levert in 2024 een incidentele financiële bijdrage van maximaal € 150.000. U bent hierover geïnformeerd op 20-12-2022 (RIB 2022-78).

Algemene behoedzaamheidsreserve en stelposten autonome en nominale ontwikkelingen
De behoedzaamheidsbuffer betreft een in het coalitieakkoord opgenomen storting in de algemene reserve. Dit is daarmee een veiligheidsmarge om onzekerheden in de begroting naar de toekomst toe op te vangen. De stelposten autonome en nominale ontwikkelingen dienen ter dekking van loon- en prijsstijgingen. Conform het vastgestelde beleid nemen wij in deze voorjaarsnota de bedragen op voor de nieuwe jaarschijf 2027.

Dienstverlening
Per 1 januari 2023 is de wet Nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen in werking getreden. Belangrijkste doel van deze wet is het creëren van mogelijkheden om tijdig voor de vaststelling van

de uitslag van een verkiezing eventuele (tel)fouten te constateren en op een transparante en controleerbare manier te corrigeren. Zo worden de stemmen in het vervolg overdag geteld.
De nieuwe wet trad per 1 januari 2023 in werking en geldt daarmee bij de gecombineerde provinciale staten- en waterschapsverkiezingen in maart van dit jaar. De aanpassingen leiden al tot extra kosten in 2023.

Daarnaast zijn tijdens de Covid-19 pandemie meerdaagse verkiezingen geïntroduceerd. Verwacht wordt dat deze in de toekomst zullen blijven bestaan. Dit leidt vanaf 2024 tot een extra last van minimaal € 185.000. Wij verwachten nog een compensatie vanuit het Rijk. De omvang van deze compensatie is nog niet officieel vastgesteld, maar ramen wij voor 2024 op minimaal € 100.000. Verwacht wordt dat de meicirculaire 2023 meer inzicht biedt. Om deze reden verwerken wij zowel de extra lasten als de te verwachte rijks compensatie in de programmabegroting 2024.

ICT en informatiemanagement
De voorgestelde wijziging heeft vooral betrekking op de lasten die gepaard gaan met de implementatie van het nieuwe financiële systeem. In de eindejaarsrapportage is de aanschaf van het nieuwe financieel systeem gemeld. De lasten van de implementatie dienen, op basis van de BBV, verwerkt te worden in de exploitatie van het jaar waarin deze ontstaan. Deze lasten mogen niet worden opgenomen in het investeringskrediet en leiden daarmee niet tot meerjarige kapitaallasten. De lasten waren, op basis van de in 2022 bekende informatie, wel opgenomen in het investeringsprogramma. De implementatie van het nieuwe financiële systeem vindt plaats in de periode 2022-2024. In de eindejaarsrapportage 2022 is aangegeven dat de bijbehorende lasten werden geraamd op € 620.000. Hiervan is € 195.000 gerealiseerd in 2021 en 2022.
De exploitatielasten 2023 worden geraamd op € 360.000, de structurele jaarlijkse exploitatielasten bedragen ongeveer € 65.000.

Daarnaast neemt de bezetting in de organisatie toe als gevolg van taakuitbreiding en ambities in eerdere besluitvorming en voorjaarsnota. Deze nieuwe medewerkers (full time en parttime) dienen te worden voorzien van een laptop en telefoon, maar ook van de nodige software en licenties. Deze licenties worden ook benut door de flexibele schil (externe inhuur). Dit leidt tot extra kantoorautomatiseringskosten van afgerond € 125.000 per jaar.

Lokale lasten
Het opnieuw aanbesteden van enkele concessies voor reclame in de openbare ruimte heeft tot gevolg dat de baten de komende periode toenemen, dat levert een voordeel op van € 65.000 in 2023 oplopend tot € 315.000 vanaf 2024.

Jaarlijks worden de woonlasten geïndexeerd. De woonlasten stijgen niet meer dan de inflatie. In 2024 houden wij rekening met een inflatie van maximaal 4,4% (CPI-maart 2023). In deze voorjaarsnota is, behoudens de al in de begroting opgenomen correctie, nog niet volledig rekening gehouden met deze indexatie van de woonlasten. De verwerking vindt integraal plaats in de meerjarenbegroting 2024.

Mobiliteit en parkeren
Hilversum is door haar centrale ligging en goede (spoor)verbindingen met de rest van Nederland een gewilde plaats om in te wonen en te werken. Daardoor is de mobiliteit in en om de stad relatief groot. Een goede bereikbaarheid is daarom essentieel. Om deze reden zetten wij in op het realiseren van een OV-nachtverbinding met Utrecht en Amsterdam. Hierover bent u middels RIB 2023-30 geïnformeerd.

De nachttrein gaat nog niet rijden in 2023, maar de pilot gaat van start in 2024. Het in 2023 beschikbaar gestelde budget, wordt met deze wijziging verschoven naar 2024. Daarnaast is in deze

voorjaarsnota een bedrag opgenomen van afgerond € 300.000 om de proef met de nachttrein ook in 2025 te kunnen continueren.

Rente en financiering

De rente en financieringslasten zijn opgebouwd uit 1) een actualisatie van de kapitaallasten en 2) een actualisatie van de rente en financieringslasten van de kortlopende -en langlopende leningen.

1. Investeringen worden opgenomen in het investeringsprogramma (zie 5.2). De lasten die gepaard gaan met de investering worden niet direct betrokken in de exploitatie, maar worden via de kapitaallasten meerjarig aan de exploitatie toegerekend. Op basis van de jaarrekening 2022, de huidige investeringskredieten en de nieuwe aanmeldingen voor het investeringsprogramma zijn de kapitaallasten geactualiseerd. Enkele projecten zijn later uitgevoerd dan verwacht, daarmee schuiven ook de bijbehorende lasten door naar een later moment. Dit leidt tot een incidenteel voordeel in 2023 van afgerond € 600.000. De mutaties in de investeringsportefeuille leiden tot een extra kapitaallasten in 2024 van afgerond € 750.000 oplopend tot € 2,3 miljoen in 2027. De kapitaallasten in 2023 nemen met afgerond € 600.000 af ten opzichte van de begroting 2023.
2. In paragraaf 2.3 Renteontwikkelingen gaan wij uitgebreid in op de rente en financiering.

Ruimtelijke ontwikkeling

Het gaat hierbij met name om de (bruto) winstneming van Anna's hoeve van afgerond € 2,5 miljoen. De winstneming van € 2,5 miljoen is exclusief de afdracht van de bijbehorende vennootschapsbelasting (zie onderdeel vennootschapsbelasting). Daarnaast zijn de saneringskosten 2023 van de Galvanistraat à € 112.000 verwerkt in deze voorjaarsnota.

Sociaal domein

De Jeugdwet is een open einde-regeling waar wij beperkt invloed op hebben. Meer dan de helft van de kinderen ontvangt zorg via een wettelijke verwijzer anders dan de gemeente (huisarts, gecertificeerde instelling etc.). De kostenstijging van afgerond € 1 miljoen is het gevolg van het aangepaste woonplaatsbeginsel. Daarnaast is er een effect van € 200.000 als gevolg van hogere prijsstijging in 2023. Voor 2024 en verder bedraagt de verwachte indexatie 3% (€700.000).

De stijging bij participatie is een gevolg van de ontwikkeling van het BUIG-budget. Het verwachte tekort 2023 bedraagt € 500.000. De hoogte is echter nog zeer onzeker, omdat het definitieve BUIG-budget pas in september bekend wordt gemaakt. Acties die wij uitvoeren zijn onder andere de nieuwe aanbesteding re-integratie. Hierbij zetten wij gericht in op inwoners met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt en met een mismatch met de arbeidsmarkt. Ook starten wij in 2023 met nazorg (coalitieakkoord), waarmee de verwachting is dat meer inwoners aan het werk blijven en zo niet terugkeren in de uitkering. Ook blijven wij inzetten op parttime werken, waarbij gezocht wordt naar aanvullende mogelijkheden om dit te stimuleren en eenvoudiger te maken.

Daarnaast wordt de stelpost bewindvoering structureel af geraamd i.v.m. het niet realiseren van de besparingen op het gebied van bewindsvoering. Het is, ondanks de verbeterde schuldhulpverlening, niet mogelijk de structurele taakstelling van € 500.000 in te vullen. Het is gebleken dat de lasten die gepaard gaan met bewindvoering minder variabel zijn dan eerder voorzien. Ook de veranderde omstandigheden als gevolg van Covid-19 en de hoge inflatie dragen bij aan het niet behalen van de taakstelling. Dit resulteert in een nadeel voor 2023 van € 100.000 en vanaf 2024 een structureel nadeel van € 500.000.

De ontwikkelingen binnen de Wmo leiden tot een structureel voordeel vanuit de jaarstukken 2022. Voor 2023 en verder betekent dit dat bij gelijkblijvende aantallen en prijzen de budgetten met € 400.000 verlaagd kunnen worden. Wel dienen de budgetten voor 2024 en verder geïndexeerd te worden. Naar verwachting betekent dit € 500.000 aan extra lasten 2023.

Vennootschapsbelasting (VPB)
In de eindejaarsrapportage 2022 is gemeld dat de levering van bouwveld 4.1/4.2 op Anna's Hoeve naar 2023 is uitgesteld. Hetgeen in 2022 tot een voordeel op de vennootschapsbelasting heeft geleid, de vennootschapsbelasting afdracht vindt immers plaats in 2023. Om deze reden worden de geraamde lasten met betrekking tot de VPB in 2023 incidenteel verhoogd met afgerond € 1 miljoen. Daar tegenover staat de resultaat name 2023 op het project Anna's Hoeve van afgerond € 2,5 miljoen (zie onderdeel ruimtelijke ontwikkeling).

Het opnieuw aanbesteden van enkele concessies voor reclame in de openbare ruimte heeft tot gevolg dat de baten voor de komende periode zullen toenemen. Daar tegenover staat een hogere vennootschapsbelasting afdracht van afgerond € 87.000 in 2023 en in de jaren daaropvolgend afgerond € 169.000.

Verbonden partijen
De mutatie heeft betrekking op de Veiligheidsregio en de Regio Gooi en Vechtstreek.

Zoals in de kadernota 2024 van de Veiligheidsregio is aangegeven zijn er een aantal ontwikkelingen die ervoor zorgen dat ook de Veiligheidsregio haar budget heeft moeten verhogen. Voor onze gemeente betekent dit een stijging van ongeveer € 615.000 per jaar. Deze stijging wordt onder andere veroorzaakt door de hoge inflatie in 2022, het inflatiecijfer is bijgesteld van 1,4% naar 5,9%. Daarnaast hebben de prijzen zich zodanig ontwikkeld dat ook hiervoor een correctie van 2,4% is gemaakt. Tenslotte heeft de organisatie te maken met een forse loonontwikkeling.
In de kadernota was al een structurele stijging van de loonkosten voorzien voor 2023. Inmiddels is er ook een principeakkoord voor een nieuwe Cao die per 1 januari 2023 in werking treedt.
Voor 2024 brengt dat een extra stijging mee van € 380.000 in de loonkosten. Voor 2023 betekent dit, dat wij in de loop van het jaar bepalen of de Veiligheidsregio dit kan dekken uit haar lopende begroting 2023 of dat er een beroep wordt gedaan op extra middelen vanuit de deelnemende gemeenten.

In de kaderbrief van de Regio Gooi en Vechtstreek (Regio) is aangegeven dat de Regio voor 2024 uitgaat van een stijging van de lonen met 3,9% en de materiële kosten met 2,5%. Daarnaast blijken de percentages die eerder waren opgenomen in de begroting 2023 te laag. Dit leidt naar verwachting tot een hogere gemeentelijke bijdrage van € 1,2 miljoen. Hiervan betreft € 650.000 hogere lasten voor de GAD. Deze worden meegenomen in de uitwerking van de woonlastennota en verwerkt in de programmabegroting 2024. Tot slot leidt een uitbreiding van het takenpakket van het Consultatie en Adviesteam tot extra lasten van € 86.000 in 2023 en € 72.000 vanaf 2024.

Overig
In de categorie presenteren wij de algemene mutaties. Het gaat hierbij onder andere om sociaal werkgeverschap (extra structurele lasten € 125.000) en de omzetting van investeringsbudgetten naar de exploitatie (extra lasten € 250.000 in 2023).

Actualisatie bestaand en nieuw beleid

Actualisatie bestaand en nieuw beleid	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Beheer openbare ruimte	385	1.139	1.117	1.131	1.150
Cultuur en evenementen	500	500	50	50	50
Dienstverlening	185	275	235	235	235
Dierenwelzijn	42	75	40	90	140
ICT en informatiemanagement	72	537	277	157	157
Indexatie	79	579	579	579	579
Lokale lasten	-150	-51	-17	-17	-17
Media	200				
Omgevingswet		303	303	303	303
Onderwijs-IHP	860	955	655	25	25
Ruimtelijke ontwikkeling	805	250	150	150	150
Sociaal domein - Jeugd	145	-55			
Sociaal domein - Participatie		200	600	600	600
Sociaal domein - Wmo	608	800	800	800	800
Sport, buurten en wijken	95	170	120	120	120
Stedelijke ontwikkeling	500	500	1.000		
Vastgoed en (cultureel) erfgoed	170	214	114	114	114
Overige	233	433	-42	138	138
Totaal actualisatie bestaand en nieuw beleid	**4.730**	**6.824**	**5.981**	**4.475**	**4.544**

Bij de actualisatie van het bestaande beleid en nieuw beleid gaat het om de financiële effecten van aanpassingen in ons beleid of de uitvoering hiervan. De belangrijkste ontwikkelingen lichten wij hierna toe:

Beheer openbare ruimte
De lastenstijging is vooral het gevolg van actualisatie van de beheerplannen op het gebied van bebording en bebakening, bomen, civiele kunstwerken, groen, openbare verlichting, reiniging- en servicediensten, spelen en wegen. Door de aanpassing van de budgetten worden de beheerplannen verwerkt in de meerjarenbegroting. De komende jaren wordt de focus gelegd op het wegwerken van achterstallig onderhoud en het blijvend voldoen aan de door u vastgestelde kwaliteitseisen. Verder zijn de beheerplannen bijgesteld naar het actuele prijspeil. Dit betekent een financiële impuls van afgerond € 0,3 miljoen in 2023 oplopend naar € 1,2 miljoen in 2027.

Cultuur en evenementen
2024 wordt het jaar van Hilversum. De stad bestaat dan 600 jaar en die mijlpaal gaan we vieren! Het wordt een feest voor en door de stad met oog voor onder andere sport, cultuur en welzijn. Wij initiëren samen met de stad kleine en grote initiatieven die de stad nog mooier en aantrekkelijker maken. Om dit te realiseren is er een additioneel incidenteel budget noodzakelijk van afgerond € 900.000 verdeeld over 2023 en 2024.

Daarnaast vinden er in Hilversum jaarlijks diverse herdenkingen en vieringen plaats. Deze worden zowel door onze gemeente als maatschappelijk betrokken partners georganiseerd. Ook is er de afgelopen jaren opdracht gegeven voor diverse historische onderzoeken (bijvoorbeeld stad op drift en Hilversum 75 jaar) in relatie tot herdenkingen en de toekomstige invulling hiervan. Op dit moment is hier geen apart budget voor beschikbaar en wordt dit vanuit verschillende representatieposten bekostigd. Wij stellen voor om hiervoor € 50.000 structureel beschikbaar te stellen.

Dienstverlening
De voorgestelde wijziging van de begroting betreft de doorontwikkeling van het programma Dienstverlening en het opstellen van een strategische huisvestingsvisie in 2023.

In het kader van de realisatie van de visie dienstverlening en de doorontwikkeling van het programma dienstverlening zetten wij in op een viertal componenten:

1) inwonerstevredenheid;
2) implementatie van een chatbot die onder andere op basis van kunstmatige intelligentie klanten snel en efficiënt kan helpen bij het vinden van informatie, het stellen van vragen, of het oplossen van problemen;
3) doorvoeren van een omnichannel kanaalstrategie waarbij kanalen als persoonlijk contact, e-mail, telefoon en app naadloos op elkaar aansluiten en de klant telkens dezelfde dienstverlening ervaart;
4) klantvriendelijke omgangsvormen.

Daarnaast stellen wij voor onze dienstverlening verder te optimaliseren door het opzetten van 24/7 IT service desk. Dit is noodzakelijk om (ver)storingen vroegtijdig te signaleren en te verhelpen. De 24/7 service geldt voor de hard- en software die in eigen beheer is. Voor sommige ICT-componenten zijn wij afhankelijk van de bereikbaarheid van onze SAAS-leveranciers. De bijbehorende structurele personele lasten die deze service met zich meebrengt ramen wij op afgerond € 100.000 per jaar.

Tot slot stellen wij voor om in 2023 aan de slag te gaan met een bestuurlijke verkenning van de strategische huisvestingsvisie. Een aantal ontwikkelingen zoals het einde van het huurcontract Wilhelminastraat in 2025, meerjarige investeringen duurzaamheid en facilitair, gebiedsontwikkelingen in de stad, hybride werken en aantrekkelijk werkgeverschap zorgen ervoor dat het nu het juiste moment is om scenario's uit te werken en op basis hiervan een zakelijke afweging te maken ten aanzien van toekomstige huisvesting. Om dit te realiseren is een eenmalig budget van € 75.000 noodzakelijk. De resultaten van de strategische huisvestingsvisie worden in november 2023 bekend.

Dierenwelzijn
Om de dierenambulance in stand te houden en te zorgen dat het Gooische Nest de uiteenlopende relevante taken kan uitvoeren voor de dieren en de inwoners stellen wij voor structurele middelen beschikbaar te stellen. Daarnaast gaan wij in 2024 aan de slag met het opstellen van een dierenwelzijnsbeleid.

ICT en informatiemanagement (inclusief data gedreven sturing)
Het is noodzakelijk om op korte termijn de huidige telefooncentrale te vervangen. Daarnaast stellen wij voor om een nieuw data warehouse te implementeren en extra in te zetten op het programma data gedreven sturing. De opgaven in de stad maken een verdere transitie naar data gedreven sturing noodzakelijk waarbij het accent verschuift van het opbouwen van het interne datafundament naar datasamenwerking met de partners en nieuwe inzichten in de integraliteit van de opgaven. Daarbij is een goede communicatie naar alle stakeholders essentieel om draagvlak te creëren en de waarde van dataproducten te laten zien. De implementatie van een nieuw data warehouse is onder andere rand voorwaardelijk voor het (door) ontwikkelen van de data gedreven sturing.

Lokale lasten
Dit betreft met name de herijking van het precario beleid (kosten € 130.000) en de meeropbrengsten onroerendzaakbelasting met betrekking tot niet-woningen (€ 200.000).

De huidige precario verordening bestaat uit 48 verschillende tarieven. Het voorstel is om het aantal tarieven per 1 januari 2024 terug te schroeven. Daarnaast is in de begroting 2024 rekening gehouden met een waardeontwikkeling op de niet-woningen van 1,5%. De daadwerkelijke waardeontwikkeling komt neer op afgerond 3,6%. Ook is de leegstandscontrole geïntensiveerd. Beide ontwikkelingen tezamen leiden in 2023 tot ongeveer € 200.000 aan extra baten ten opzichte van de begroting.

Media
Voorgesteld wordt om een startsubsidie vrij te geven zodat Beeld en Geluid kan starten met het uitwerken van een huisvestingsplan voor een extra depot. Daarbij wordt specifiek gezocht naar een locatie in het centrum die ook opengesteld wordt voor publiek. De incidentele kosten bedragen afgerond € 200.000 in 2023.

Omgevingswet
Op 1 januari 2024 treedt de Omgevingswet in werking. Op dat moment worden alle bestemmingsplannen omgezet in zogenaamde omgevingsplannen. Gelijktijdig treden er ook nieuwe Rijksregels in werking. Deze omgevingsplannen hebben een voorlopige status totdat ze omgezet worden in definitieve omgevingsplannen en aan alle eisen van het Rijk voldoen. Dit moeten gemeenten regelen voor 1 januari 2030. Deze wijzigingen hebben een brede impact in onze organisatie. Om dit in goede banen te leidden is er structureel behoefte aan een projectleider en een regelanalist. Daarnaast is er structureel aanvullende capaciteit noodzakelijk in de vorm van een strategisch omgevingsadviseur.

Onderwijs IHP
Wij kijken vooruit en nemen de verwachte financiële wijzigingen op het gebied van de onderwijshuisvesting mee in de voorjaarsnota. Het gaat onder andere om de verwachte financiële consequenties in 2024 voor het nog op te stellen onderwijshuisvestingsplan (OHP). De financiële consequenties komen voort uit:

- Wijzigingen in de jaarlijkse kapitaallasten als gevolg van mutaties in de planning (structureel € 300.000 voordelig);
- Uitwerking IHP en gekozen scenario's ten aanzien van huur, renovatie of nieuwbouw (structureel € 250.000 nadelig);
- Scenario wijzigingen ten aanzien van tijdelijke huisvesting (incidenteel € 560.000 in 2023, € 770.000 in 2024 en € 630.000 in 2025).

Daarnaast stellen wij voor de volgende aanvullende budgetten beschikbaar te stellen om het Integraal Huisvestingsplan (IHP) voor het onderwijs vlot te trekken:

- Projectleiding (2023 en 2024 € 100.000);
- Strategisch adviseur Onderwijs/Onderwijshuisvesting (2023 en 2024 € 60.000);
  De aansluiting van Onderwijshuisvesting en de ontwikkeling van het Arenapark en Monnikenberg verdient het komende jaar aandacht. Het is noodzakelijk in beeld te brengen welke verwachtingen intern en bij externe partijen bestaan (kwantitatief en kwalitatief) omtrent onderwijsvoorzieningen die daar gerealiseerd worden, denk aan Voortgezet onderwijs en De Nieuwe Internationale School. Om die reden stellen wij voor onze formatie tijdelijk uit te breiden.

- Onderzoek internationaal onderwijs op het Arenapark (2023 € 40.000);

Op het nieuwe Arenapark is ruimte gereserveerd voor internationaal onderwijs. Dit staat beschreven in het IHP (2020, met als geplande realisatie 2023). De realisatie van de scholen op het Arenapark staat nu gepland voor 2028. Er is op het Arenapark ruimte gereserveerd voor Internationaal Primair Onderwijs (PO) en voor het Voortgezet Internationaal Onderwijs (VO). Op dit moment is de invulling voor het VO nog niet uitgekristalliseerd. Bij de actualisatie van het IHP in 2024 zullen hierover besluiten worden genomen. Er is tijdelijk extra capaciteit nodig om in kaart te brengen welke actuele behoeftes er zijn aan voortgezet internationaal onderwijs, die af te stemmen met de onderwijspartners, dat alles tegen de achtergrond van een reëel tijdspad.

- Inhuur in plaats van vast personeel (2023 € 150.000, 2024 e.v. € 75.000).
  Gelet op het geringe aanbod van beleidsadviseurs Onderwijshuisvesting moet rekening worden gehouden met een structurele toename van personele lasten. Voor 2023 betreft dit 2 formatieplaatsen, voor 2024 en verder 1 formatieplaats.

Ruimtelijke ontwikkeling
De gevraagde budgetaanpassingen hebben betrekking op de nieuwe ondergrondse fietsenstalling, het Arenapark, de spoorzone en de oprichting van een projectbureau.

- Wij werken samen met ProRail en de NS aan de ontwikkeling van een nieuwe ondergrondse stalling aan de westzijde van station Hilversum. De stalling wordt gefinancierd door ProRail en onze gemeente. De voorbereiding van de aanbesteding voor de verdere ontwikkeling en realisatie van de stalling in combinatie met het vastgoed op basis van het schetsontwerp loopt door in 2023. De verwachte kosten die voor onze rekening komen bedragen € 525.000. Een deel van de kosten wordt gedekt uit het voorbereidingsbudget en aanvullend is € 335.000 benodigd.
- Arenapark wordt het nieuwe sportieve hart van Hilversum. We onderzoeken de mogelijkheden of een nieuw zwembad hier gecombineerd kan worden met een sporthal voor onderwijs en verenigingen. De ontwikkeling van het sportcomplex Arenapark bestaat uit de bouw van een zwembad, een multi-use sporthal en de verplaatsing van de Dudok Arena.
  De benodigde voorbereidingskosten hebben betrekking op onderzoeken naar de gewenste financiering- en exploitatievorm, projectleiding en opstelling van het programma van eisen. Eind 2023 leggen wij u het investeringsvoorstel ter besluitvorming voor.
- De Spoorzone kent een forse dynamiek met planvorming op tal van locaties. Tot en met 2022 was er een uitvoeringsbudget Spoorzone van € 100.000 per jaar. Hieruit werden zaken betaald voor communicatie zoals de website 1221.Hilversum.nl, de kosten van de supervisor, Perron H en diverse advieskosten. Deze zaken lopen structureel door. Wij stellen voor vanaf 2023 een uitvoeringsbudget van € 50.000 structureel beschikbaar te stellen.
- De komende jaren staan een aantal projecten in de planning met zeer hoge beheersing en financiële risico’s voor onze gemeente. We investeren in de ontwikkeling van het Stationsgebied. Ook het Arenapark, het Circusterrein en Bruisend Hart vragen om grote investeringen. Hier willen we grip op houden met een organisatie die toegerust is om deze grote verantwoordelijkheid aan te kunnen. De huidige formatie is qua capaciteit onvoldoende en te kwetsbaar om de risico’s goed te beheersen. Voor meer grip, sturing en continuïteit willen we een bedrijfsbureau oprichten. Dit bureau moet de planning bewaken en de controle op voortgang van de projecten verrichten waarbij de financiën van de projecten continue in beeld zijn. Voor het inrichten van het bedrijfsbureau vragen we € 250.000 incidenteel in 2023 en vanaf 2024 € 100.000 structureel.

Sociaal domein

Jeugd: We continueren het kinderwerk en jongerenwerk/coaching in de wijk en op school dat tot en met juli 2023 bekostigd werd uit de incidentele middelen Nationaal Programma Onderwijs (NPO). Hierbij is rekening gehouden met de inzet van middelen uit het coalitieakkoord (meer opvoedcoaches en jongerenwerkers in de wijk en op school). Dit leidt tot een incidentele last van afgerond € 90.000 in 2023.

Participatie: In lijn met motie 23-6 (130% is 130%) hebben wij de beleidsregels aangepast. De kosten voor de wijziging van de draagkrachtregels ter hoogte van € 400.000 worden in 2023 en 2024 gedekt uit de stelposten schuldhulp en minimabeleid. Om de uitbreiding ook na 2024 mogelijk te maken is er vanaf 2025 een aanvullend structureel budget nodig van € 400.000 per jaar.

Wmo: Het bestaande mantelzorgbeleid dateert uit 2015 en is verouderd. In 2019 zijn de moties M19-57 ‘Zorg voor mantelzorger’ en het Amendement A19-122 ‘Vernieuwd mantelzorgbeleid’ aangenomen. Hierin wordt opgeroepen om de ‘Agenda Wmo Welzijn in de wijk 2019-2021’ vast te stellen, met dien verstande dat een vierde pijler wordt toegevoegd voor de agenda van 2019 en 2020 conform de tekst van M19/57 om het mantelzorg ondersteuningsbeleid en -uitvoering te vernieuwen. Niet alle onderdelen van de Agenda Wmo-Welzijn konden tegelijk worden uitgevoerd met de bestaande capaciteit. In 2021 is een aanvraag gediend bij het ministerie van Volksgezondheid, welzijn en sport voor eenmalige aanvullende middelen om de toegang voor mantelzorgers te verbeteren. Deze zijn in 2022 toegekend waardoor er gestart kon worden met het uitvoeren van amendement A19-122. Om het amendement en de afspraken vanuit het coalitieakkoord te kunnen uitvoeren is aanvullende dekking nodig. Voor 2023 betreft dit een bedrag van € 208.000. Na 2023 krijgt mantelzorgondersteuning een plek in het nieuwe beleidskader Wmo-Samenleving.

Daarnaast gaan de veranderingen in het sociaal domein steeds sneller en krijgen deze een nog urgenter karakter. Zo hebben wij bijvoorbeeld de afgelopen jaren gewerkt aan een verschuiving van maatwerk naar algemene voorzieningen aan de voorkant. Denk daarbij aan “Begeleiding in de wijk” en aan samenwerking met huisartsen. Ook de versterking van de sociale basis (aanwezige formele en informele voorzieningen in wijken en buurten) heeft aandacht gekregen en neemt in belang toe.
Om deze veranderingen te realiseren is op verschillende werkvelden (o.a. Publieke gezondheid, Wmo, Jeugd, Werk en participatie, Werk en inkomen) structureel meer capaciteit nodig. Dit leidt tot een extra last van € 400.000 in 2023 en in de daaropvolgende jaren structureel € 800.000 per jaar.

Op 5 april 2023 is de Visie sociaal domein 'Wij zijn Hilversum' vastgesteld. Deze visie geeft richting aan alle komende kadernota's op het gebied van het sociaal domein. De eerstvolgende kadernota’s - Wmo, Jeugd en Minimabeleid- staan gepland voor het vierde kwartaal 2023. Ingezet gaat worden op het versterken van de sociale basis en preventie, verstevigen van onze toegang en inzetten van passende jeugdhulp. De bijbehorende financiële middelen zijn niet betrokken in deze voorjaarsnota, maar worden opgenomen in de startnotitie en een volgend planning en control product.

Sport, buurten en wijken
Op enkele sportparken spelen op dit moment meerdere vragen en wensen van clubs met betrekking tot de bespeling van deze sportaccommodaties. Om niet te kiezen voor snelle oplossingen is het van belang om het geheel in een breder perspectief te plaatsen. Hiermee krijgen we een juist beeld van mogelijkheden in combinatie met de maatschappelijke wensen. De gemeente formeert vervolgens een heldere visie hoe sportvoorzieningen een integraal onderdeel vormen van het sociaal-maatschappelijk terrein.

Daarnaast zijn in de gemeente Hilversum al vele jaren buurtsportcoaches actief. Wij vinden het belangrijk om te investeren in de gezondheid van alle Hilversummers en beweging te stimuleren. In het coalitieakkoord 2022-2026 zijn om deze reden middelen beschikbaar gesteld ten behoeve van

deze activiteiten. Voorgesteld wordt om deze middelen te verhogen met € 75.000 in 2024 en in de daaropvolgende jaren met € 25.000 zodat er jaarlijks € 100.000 beschikbaar wordt gesteld.

Stedelijke ontwikkeling
Met het project herontwikkeling Circusterrein wordt, conform het raadsbesluit d.d. 15 september 202 en het coalitieakkoord, opdracht gegeven om zo spoedig en zoveel mogelijk ruimte vrij te spelen op het Circusterrein voor tijdelijke en flexibele woonconcepten. Voor de herontwikkeling is in alle gevallen een verplaatsing/verwijdering van het merendeel van de huidige (tijdelijke) functies noodzakelijk. Om dit te kunnen realiseren is een bedrag van € 2 miljoen nodig voor de periode 2023 t/m 2025. Afhankelijk van de uitkomsten van de ruimtelijke onderzoeken is er kans dat de (gedeeltelijke) bodemsanering van het Circusterrein nog in 2023 kan starten. De verplaatsing van de grondbank is hierin cruciaal: bodemonderzoek en -sanering kan pas starten ná verplaatsing van de grondbank. Voor dit project is € 0,5 miljoen nodig in 2023 en 2024 en € 1 miljoen in 2025. Als de start van de sanering in 2023 niet lukt, schuift de planning voor de sanering logischerwijs door naar 2024.

Vastgoed en (cultureel) erfgoed
Wij stellen u voor om het budget voor restauratiesubsidies vanaf 2024 structureel te verhogen met € 114.000. De subsidieregeling met betrekking tot restauraties krijgt veel positieve respons van monument eigenaren. De afgelopen drie jaar is een stijging van het aantal aanvragen te zien. Vanaf 2021 is het budget als gevolg van bezuiniging verlaagd naar € 136.000 voor de gemeentelijke monumenten en € 3.800 voor de Rijksmonumenten. In 2022 was het subsidieplafond eind augustus al bereikt en konden er geen nieuwe aanvragen worden ingediend. In de eerste maanden van 2023 zijn al acht nieuwe aanvragen ingediend. Met het beperkte budget van € 3.800 kunnen bijzondere restauraties van Rijksmonumenten niet of onvoldoende worden ondersteund.
In het kader van beleidsontwikkeling ‘verduurzaming van monumenten’ onderzoeken wij daarnaast of speciale energiebesparende maatregelen subsidiabel kunnen worden. Te denken valt aan subsidie voor de meerkosten van speciaal restauratieglas. Wij werken het voorstel zal in de loop van 2023 verder uit. Hilversum is ook beroemd als dé stad van jonge monumenten. Wat betekent het om de stad van jonge monumenten te zijn? Wat betekent dit voor Hilversum in 2040? De antwoorden moeten worden vastgelegd, zodat met de identiteit omgegaan kan worden. Wat de Hilversumse identiteit is en wat de mogelijkheden zijn deze te benutten en de ontwikkelingen Hilversums te maken is nog onvoldoende breed vastgelegd. Om dit te kunnen realiseren is een additioneel budget van € 40.000 in 2023 noodzakelijk.

Daarnaast willen wij de Hilversumse identiteit, zoals verweven in de Omgevingsvisie, in stand houden. De periode tot de Tweede Wereldoorlog is redelijk in beeld, maar de periode na de oorlog is nog niet geanalyseerd. Om een totaalbeeld van Hilversum (per wijk) te hebben is het nodig om ook naoorlogs Hilversum te analyseren. Op die manier kunnen we vanuit de kwaliteiten van Hilversum bijdragen aan de versterking en ontwikkeling van de stad en ze benutten voor de toekomst. Door het wijkgericht aan te pakken wordt de betekenis van de kwaliteiten in het bindweefsel van het gebied duidelijk en kan er een breder gesprek worden gevoerd, ook met de inwoners en erfgoedorganisaties. Door de naoorlogse periode ruim te nemen, wordt ook de periode Post '65 meegenomen. Post '65 is mede actueel vanwege eerder gedane toezeggingen voor een inventarisatie naar aanleiding van de sloop van het GAK-gebouw en de vraag daarnaar van erfgoedorganisaties. Een en ander sluit aan bij de in het coalitieakkoord benoemde wens om met de huidige generatie en de generaties na ons van Hilversum te kunnen (blijven) genieten. De totale lasten bedragen € 130.000.

Tot slot willen wij in 2024 in Amsterdam en Hilversum een internationaal tuinsteden congres mogelijk maken waarbij aandacht wordt besteed aan betekenissen en oplossingen voor steden met deze specifieke identiteit. Dit congres vindt om het jaar in een andere stad in Europa plaats. Hilversum deed in 2022 mee in Helsinki. In 2023 participeert Hilversum in Barcelona. De focus ligt op

het adresseren van de opgaven wat betreft nieuwe woon- en werkvormen, gebruik openbare ruimte en mobiliteit, verduurzaming en groen. Ook onze gemeente heeft op deze onderdelen grote uitdagingen. We kunnen van elkaar leren en elkaar inspireren. De focus ligt op het vinden van nieuwe oplossingen en vormen voor de toekomst, gedreven door de crises en opgaven van nu en tegen de achtergrond van de kwaliteiten van de tuinstad van jonge monumenten.
De totale lasten bedragen € 100.000.

Overige
Er is een groot aantal thema's dat zich bevindt op het snijvlak van Zorg en Veiligheid. Denk bijvoorbeeld aan mensen met verward gedrag, nazorg ex-gedetineerden, het damoklesbeleid, huiselijk geweld en kindermishandeling, prostitutiebeleid en mensenhandel. Deze thema's, en de mensen die dit raakt, hebben baat bij een integrale aanpak, vanuit het sociaal en het veiligheidsdomein. Voor sommige thema's geldt dat ook een verbinding nodig is het met het fysiek domein. Op casus niveau komt vanuit urgentie de samenwerking over het algemeen goed van de grond. Op beleid, management en strategisch niveau is dit nog niet vanzelfsprekend. Dit is wel nodig om meer aan de voorkant te komen van de problematiek en om tot passende oplossingen te komen over casuïstiek heen, daar waar het gaat om trends. Deze integraliteit creëren we met de inzet van een programmamanager Zorg en Veiligheid en leidt tot een structurele begrotingswijziging van €117.000. Ook wordt de City Deal 'Dynamische Binnensteden' als onderdeel van de Gebiedsagenda Centrum georganiseerd, vindt er een aanvullende bijdrage plaats aan de Utrecht Talent Alliantie en zetten we in op de ontwikkeling van het instituut gekoppeld aan de media campus.

Daarnaast zien we dat discriminatie een probleem is in onze samenleving. Daarom gaan we in 2025 aan de slag met de actualisatie van ons antidiscriminatiebeleid. Het antidiscriminatiebeleid gaat over verschillende gronden van discriminatie en over verschillende terreinen.

De gemeente Hilversum zal voor stageplaatsen voor zowel mbo, hbo als wo proactief gaan samenwerken werken met MBO-college Hilversum en de Hogeschool van Amsterdam om te kijken waar stages nodig zijn binnen de het gemeentelijk apparaat. We gaan vanaf 2024 de stagevergoedingen ophogen naar een marktconform bedrag van ten minste 500 euro bruto per maand op basis van een fulltime stageverband, ook voor stagiairs onder de 20 jaar.

Vooraankondigingen
Bij het samenstellen van deze voorjaarsnota zijn er op verschillende beleidsterreinen voorstellen voor nieuw en aangepast beleid in voorbereiding waarover in uw raad nog besluitvorming moet plaatsvinden. Wij vinden het, in het kader van integrale afweging, wel belangrijk om u de onderwerpen alvast kenbaar te maken. De vooraankondigingen zijn niet financieel verwerkt in deze voorjaarsnota, maar de bijbehorende financiële effecten komen mogelijk tot uiting in een van de volgende planning en control producten. Het betreft met name ontwikkelingen in het sociaal domein en in de openbare ruimte. Wij houden u op de hoogte van de diverse ontwikkelingen. Het gaat hierbij in ieder geval om de volgende onderwerpen:

- Beleid wet maatschappelijke ondersteuning, jeugd en minima
  U hebt op 5 april 2023 de Visie sociaal domein 'Wij zijn Hilversum' vastgesteld. Deze visie geeft richting aan alle komende kadernotities op het gebied van het sociaal domein. De eerstvolgende startnotities -Wmo, Jeugd en Minimabeleid- staan gepland voor de zomer 2023. Ingezet gaat worden op het versterken van de sociale basis en preventie, onze toegang verstevigen en passende jeugdhulp inzetten.
- Mobiliteitsvisie, inclusief het geactualiseerde parkeerbeleid
  Onze gemeente staat aan de vooravond van een enorme mobiliteitstransitie. De Mobiliteitsvisie Hilversum 2040 is in april 2021 door uw raad vastgesteld. Het bijbehorende Uitvoeringsprogramma Duurzame Mobiliteit, met daarin een vertaling naar projecten, wordt u in

juli 2023 ter behandeling aangeboden. De opgave en ambitie die het uitvoeringsprogramma uitstraalt kan als omvangrijk worden betiteld.
Het integrale parkeerbeleid wordt, als onderdeel van de Mobiliteitsvisie, eveneens voor de zomer aan u aangeboden. Het integraal parkeerbeleid sluit daarmee aan bij de Mobiliteitsvisie, waarin de ambitie staat om de stad beter bereikbaar te maken, met de beweging naar het verminderen van het aantal eigen auto's en het verminderen van het aantal auto's in de openbare ruimte.

- Handhaving meervoudige bewoning ter voorkoming van overconcentratie
  Meervoudige bewoning is bewoning in een gebouw/pand door meer dan één huishouden. Onze gemeente reguleert de meervoudige bewoning en wil daarmee overconcentratie voorkomen. Het huidige parkeerbeleid is één van de instrumenten die ingezet wordt om de meervoudige bewoning te reguleren. Dit parkeerbeleid wordt medio 2023, als onderdeel van de mobiliteitsvisie, herzien. Kort erna dient er een nieuw beleidskader te worden vastgesteld, inclusief een nieuw toetsingskader voor woningsplitsing en kamerverhuur. U wordt hier separaat over geïnformeerd.

- Actualisatie woonlasten
  De onroerendezaakbelasting, de afvalstoffenheffing en de rioolheffing bepalen de gemeentelijke woonlasten voor een huishouden. De woonlasten herijken wij jaarlijks en stijgen niet met meer dan de inflatie. In 2024 stijgen de woonlasten met maximaal 4,4% (CPI-maart 2023). De tarieven voor de woonlasten 2024 worden, gelijktijdig met de programmabegroting, door u vastgesteld. Een stijging van de tarieven leidt tot extra inkomsten voor de gemeente.

- Gedeeltelijke restauratie Raadhuis
  Afgelopen jaar is gebleken dat het stucwerk en de vloeren in het Raadhuis aan vervanging toe zijn en het wenselijk is het Raadhuis verder te verduurzamen. Komende periode onderzoeken wij op welke wijze we dit kunnen realiseren. Wij informeren u hier op een later moment over.

- SBS-gladheidbestrijding
  De gladheidbestrijding wordt momenteel uitgevoerd door SBS/Tomingroep. Dit contract eindigt op 1 juli 2023. Vanaf dat moment dragen wij zorg voor de volledige gladheidbestrijding. Dit behelst zowel de coördinatie van de gladheidbestrijding, de regie op de zoutvoorraad en op het strooimaterieel. De eerste twee taken voeren wij al uit. Voor het in bezit krijgen en (tijdelijk) opslag van het strooimaterieel zijn gesprekken gaande met de SBS/Tomingroep. Aansluitend zullen de financiële consequenties aan de raad worden voorgelegd.

- Mutaties t.a.v. de verbonden partijen als gevolg van de presentatie van de (ontwerp) begrotingen 2024
  Nog niet alle verbonden partijen hebben de begroting 2024 opgesteld met daarin de financiële effecten voor de periode 2024-2027. De eventuele financiële effecten van onder andere samenwerkingspartners Tomin en het Goois Natuurreservaat nemen wij op in de begroting 2024. De financiële effecten ten aanzien van de samenwerkingspartner Veiligheidsregio en de Regio Gooi en Vechtstreek hebben wij al wel verwerkt in de voorliggende voorjaarsnota.

- Doorontwikkeling programma Dienstverlening
  Vanuit het programma Dienstverlening vindt met de Informatiemanagement-keten (I-keten) een haalbaarheidsonderzoek plaats voor verdere digitalisering van de dienstverlening, waaronder een meldingenapplicatie openbare ruimte (MOR), een Mijn Omgeving en een Frontofficeapplicatie. Wanneer deze initiatieven haalbaar blijken, worden businesscases

opgesteld waarin duidelijk wordt welke investeringen benodigd zijn. De eventuele financiële effecten worden betrokken in de programmabegroting 2024.

2.3 Rente ontwikkelingen

Rente langlopende leningen

De rentetarieven voor zowel de kortlopende (<1 jaar) als langlopende (>1 jaar) financiering zijn vanaf februari 2022 gestegen en stijgen nog steeds. Deze stijgende rentetarieven vormen de aanleiding om de rentelasten zoals opgenomen in de meerjarenbegroting 2023 bij te stellen.

Om de investeringsprojecten tot uitvoering te kunnen brengen moeten wij externe financiering aantrekken. Dit gaat gepaard met rentelasten. De rentelast is het product (= ‘p’ x ‘q’) van rente als de prijs van de financiering (‘p’) en de omvang van de benodigde financiering (‘q ‘). De hoogte en ontwikkeling van de rente (‘p’) is als exogene en niet beinvloedbare factor niet voorspelbaar, maar de rente is wel een last voor onze begroting. De q is wel voor een belangrijk deel beïnvloedbaar en is bepalend bij de ontwikkeling van de financieringsbehoefte en de daarmee samenhangende rentelasten. Het aantrekken van nieuwe financiering is volgend op besluitvorming over de omvang en fasering van investeringen etc.

De rentelasten zijn in voorliggende voorjaarsnota geactualiseerd voor het jaar 2023 en voor de daarop volgende jaren. Daarbij is uitgegaan van een bestendige en prudente gedragslijn waarbij het uitgangspunt is dat de rentetarieven ieder jaar met 0,25% stijgen. De grondgedachte die hierin centraal staat is anticipatie op negatief renterisico, ofwel de gevolgen van het stijgen van het inherent onzekere en niet beïnvloedbare renteniveau.

Actualisatie rentelast langlopende financiering (> 1 jaar)

Bij het aantrekken van langlopende financiering wordt ten alle tijden gekeken naar de meest gunstige (financiering) voorwaarden. De rentelast voor de langlopende financiering wordt berekend op basis van de 10 jaarrente met een forward rate van 1 jaar. Dit is het rentetarief voor een lening met een looptijd van 10 jaar die nu wordt afgesloten, maar pas over 1 jaar ter beschikking wordt gesteld. De forward rate is een instrument om de rente over toekomstige financiering op een bepaald moment te fixeren. De huidige 10 jaarsrente bedraagt op het moment van schrijven van deze voorjaarsnota afgerond 3,15%. Ten tijde van het opstellen van de meerjarenbegroting 2023 bedroeg de 10 jaarsrente nog 2,15%.

Ondanks de stijgende rente vallen de rentelasten in 2023 lager uit dan vooraf begroot. Dit heeft twee oorzaken:

- In 2022 zijn er minder langlopende leningen aangetrokken dan geraamd bij de begroting 2022. Dit heeft tot gevolg dat de rentelasten voor 2022 en verder lager uitvallen.
- Op dit moment is € 12,5 miljoen van de geraamde € 27 miljoen al aangetrokken. Het later in het jaar aantrekken van een langlopende lening betekent voor 2023 lagere rentelasten. Wij gaan ervan uit dat wij voor de resterende € 14,5 miljoen (€27 minus € 12,5) voor eind 2023 nog als langlopende lening aan moeten trekken. Voor alle andere jaren betekent stijging van de rentetarieven dat de rentelasten wel hoger zullen zijn dan nu opgenomen in de meerjarenraming.

Actualisatie rentelast kortlopende financiering (< 1 jaar)

Naast langlopende financiering maken wij ook gebruik van kortlopende financiering.
De referentie voor de inschatting van deze rentetarieven is het rentetarief op de financieringsovereenkomst met de BNG, zijnde de 1 maand Euribor rente met een opslag van 0,15%.

De rente bedraagt bij het opstellen van deze voorjaarsnota afgerond 3%. Ten tijde van het opstellen van de meerjarenbegroting 2023 bedroeg de rente op kortlopende financiering nog 0,2%. Op basis van de periodieke liquiditeitsprognoses maken wij een inschatting van de benodigde kortlopende financiering, deze bedraagt gemiddeld genomen € 12,5 miljoen. Een gemiddeld gebruik van € 12,5 miljoen van de kredietfaciliteit bij de BNG in combinatie met de herziene gestegen rentetarieven leidt tot een jaarlijkse extra rentelast op kortlopende financiering van ongeveer € 350.000 per jaar.

Totaal effect stijging rentetarieven

Het oplopen van de rentetarieven van zowel kortlopende als langlopende financiering betekent oplopende rentelasten in vergelijking met de in de meerjarenbegroting 2023 opgenomen rentelasten. De effecten zien er als volgt uit en zijn reeds opgenomen als autonome ontwikkeling (onderdeel rente en financiering) in deze voorjaarsnota:

	2023	2024	2025	2026	2027
Langlopende financiering	-258	552	847	2.057	2.473
Kortlopende financiering	390	350	350	350	350
Rente-effect voorjaarsnota 2023	**92**	**902**	**1.197**	**2.407**	**2.831**

De rente-effecten worden wederom geactualiseerd bij het opstellen van de meerjarenbegroting 2024.

2.4 Inzicht in investeringen

Inleiding

Gelet op het grote financiële belang van onze investeringsportefeuille presenteren wij in deze paragraaf de ontwikkelingen op het gebied van de investeringen en de financiële impact hiervan. Hierbij gaat het om de actualisatie van de geplande investeringen en de nieuwe investeringen.

Conform de financiële verordening stelt u de voorjaarsnota vast inclusief de (geplande) investeringen. De wijzigingsvoorstellen hebben immers direct invloed op de kapitaallastenontwikkeling. De financiële impact (bijstelling kapitaallastenraming) hebben wij verwerkt in deze voorjaarsnota.

In de begroting 2023 is het investeringsprogramma (IP) voor de periode 2023-2026 opgenomen waarbij de investeringen voor 2023 door u zijn vastgesteld. In deze voorjaarsnota stellen wij voor om het investeringsprogramma 2023-2026 te actualiseren. Het gaat om aanpassingen voor het lopende jaar en aanpassingen voor de periode 2024-2027. Dit laatste is ter voorbereiding op de begroting 2024.

Actualisatie investeringen 2023

De actualisatie van het lopende jaar betreft investeringen die al in het IP staan of waarover u al afzonderlijk bent geïnformeerd. Per saldo stellen wij voor het Investeringsprogramma met € 1,7 miljoen te verhogen.

Het gaat een verhoging van vier investeringskredieten voor in totaal € 2,0 miljoen; het Integraal Huisvestingsplan Onderwijs, de persleiding van het riool op de van Linschotenlaan, de fietsstraat op de Schuttersweg en de vervanging van de wifi-access points in de gemeentelijke panden. Daarnaast kan de geplande investering voor de vervanging van gesloten asfalt deklagen vervallen, omdat de bekostiging naar aanleiding van de actualisatie van de beheerplannen in de exploitatie is opgenomen. Dit geldt ook voor twee investeringen uit het IP van voorgaande jaren. Het gaat om investeringen betreffende de archivering van de B-schijf (2021) en de Wet modernisering elektronische bestuurlijk verkeer (2022). Deze investeringen staan niet in het overzicht actualisatie 2023-2027, maar zijn onderdeel van het saldo openstaande investeringen uit voorgaande jaren zoals opgenomen in de jaarstukken 2022.

Actualisatie investeringsprogramma 2024-2027

De actualisatie van het investeringsprogramma voor 2024-2027 is omvangrijker.

Voorgesteld wordt om het investeringsprogramma in 2024 te verhogen met afgerond € 1,6 miljoen. Dit is het gevolg van. De actualisatie van de beheerplannen openbare ruimte leidt tot een verhoging van € 2,0 miljoen, de actualisatie van het Integraal Onderwijshuisvestingsplan tot een verhoging van € 2,3 miljoen en indexatie van de vervangingsinvesteringen in het riool tot een verhoging van € 0,5 miljoen. Bovengenoemde leidt tezamen tot een ophoging van afgerond € 4,8 miljoen. Daarnaast worden de investeringen in het rioolstelsel doorgeschoven van 2024 naar 2025. Dit leidt tot een verlaging van de investeringen in 2024 met € 3,2 miljoen.

In 2025 worden de investeringen met afgerond € 8,4 miljoen naar beneden bijgesteld. Dit is het gevolg van het doorschuiven (verlaging) van € 15 miljoen van investeringen uit het IHP Onderwijs, een verhoging van € 4,8 miljoen, inclusief inflatiecorrectie als gevolg van het doorschuiven uit 2024 van investeringen in het rioolstelsel en de indexatie van de vervangingsinvesteringen uit het GWP en een verhoging € 1,9 miljoen van investeringen in de openbare ruimte vanwege de actualisatie van de beheerplannen.

In 2026 nemen de geplande investeringsuitgaven met afgerond € 22,8 miljoen toe. Dit is grotendeels het gevolg van het doorschuiven van investeringen uit het IHP Onderwijs (€ 20,9 miljoen). Daarnaast leidt de actualisatie van de beheerplannen (€ 1,4 miljoen) en de indexatie van de vervangingsinvesteringen uit het GWP (€ 0,5 miljoen) tot een verhoging.

Tot slot is de jaarschijf 2027, van afgerond € 30,3 miljoen, aan het investeringsprogramma toegevoegd. Het gaat om investeringen waarmee invulling wordt gegeven aan al bestaand beleid; het IHP Onderwijs, vervangingsinvesteringen in de openbare ruimte op basis van de beheerplannen en de vervangingsinvesteringen in rioolstelsel (GWP).

Actualisatie investeringen 2023-2027

(Bedragen x € 1000)

Programma/taakveld	2023	2024	2025	2026	2027
01 Wonen en leven	**466**	**-561**	**6.627**	**1.897**	**12.473**
2.1 - Verkeer en vervoer	**-184**	**2.060**	**1.823**	**1.158**	**6.801**
1. Asfalt deklagen - geluidsarm asfalt (vervallen)				-482	
2. Asfalt deklagen - gesloten asfalt (vervallen)	-307	-307	-307	-307	
3. Fietsstraat Schuttersweg	123				
4. Instandhouding bruggen		169	77		
5. Instandhouding bruggen (oude reeks)			-85		
6. Instandhouding muren		60			
7. Lichtmasten (vervallen)				-191	
8. Openbare Verlichting - Vervanging armaturen		373	373	373	373
9. Openbare Verlichting - Vervanging armaturen (oude reeks)		-506	-506	-506	
10. Vervangen afgeschreven bebording en bewegwijzering		159	159	159	159
11. Vervanging afgeschreven wegen		5.588	5.588	5.588	5.588
12. Vervanging afgeschreven wegen (oude reeks)		-3.476	-3.476	-3.476	
13. Vervanging verkeersregelinstallaties					305
14. Wegwerkzaamheden i.c.m. rioleringen					376
5.7 - Openbaar groen en (openlucht) recreatie		**41**	**28**	**235**	**1.501**
15. Aanpak kastanjebloedingsziekte 2022					218
16. instandhouding bomenbestand		275	275	298	362
17. instandhouding bomenbestand (oude reeks)		-209	-209	-209	
18. Renovatie groenvoorziening		285	310	310	321
19. Renovatie groenvoorziening (oude reeks)		-230	-230	-230	
20. Vervangen speelvoorzieningen		539	550	630	600
21. Vervangen speelvoorzieningen (oude reeks)		-619	-668	-564	
7.2 - Riolering	**650**	**-2.662**	**4.776**	**504**	**4.171**
22. Afkoppelen en infiltreren grote daken in postcodegebied 1221 fase 2		-1.026	1.125		
23. Optimalisatie hemelwaterafvoer openbare ruimte fase 2		-888	987		
24. Persleiding riolering van Linschotenlaan	650				
25. Realisatie vuilwaterberging centrum/oost		135	642		
26. Splitsen hemelwater van vuilwater aansluitingen fase 2		-1.387	1.518		
27. Vervangen afschreven riolering GWP 2021-2026		4.171	4.171	4.171	4.171
28. Vervangen afschreven riolering GWP 2021-2026 (oude reeks)		-3.667	-3.667	-3.667	
02 Zorg	**1.175**	**2.260**	**-14.979**	**20.883**	**17.798**
4.2 - Onderwijshuisvesting	**1.175**	**2.260**	**-14.979**	**20.883**	**17.798**
29. Integraal Huisvestingsplan Onderwijs	1.175	2.260	-14.979	20.883	17.798
04 Bestuur	**100**	**-100**			
0.4 - Overhead	**100**	**-100**			
30. Vervanging Wifi-Accespoints	100	-100			
Totaal actualisatie IP 2023 - 2027	**1.740**	**1.599**	**-8.351**	**22.780**	**30.271**

Nieuwe investeringen

Tot slot stellen wij voor om een aantal nieuwe investeringen in het investeringsprogramma op te nemen. Voor 2023 gaat het om investeringen in servies en vaatwassers vanwege aangepaste wet- en regelgeving voor wegwerpbestek en voor laptops en telefonie vanwege de toename van de personele bezetting. Voor 2024 gaat het onder andere om het Gemeentedepot. Verder stellen wij voor om een bedrag op te nemen voor het schilderwerk Raadhuis en de audiovisuele apparatuur van de raadzaal. Deze laatste loopt door in 2025.

Nieuwe investeringen 2023-2027

(Bedragen x € 1000)

Programma/Taakveld	2023	2024	2025	2026	2027
01 Wonen en leven		**1.500**			
7.4 - Milieubeheer		**1.500**			
31. Gemeentedepot		1.500			
04 Bestuur	**255**	**425**	**225**		
0.4 - Overhead	**255**	**425**	**225**		
32.Audiovisuele (AV) apparatuur voor de Raadzaal		225	225		
33. Schilderwerk voor het Raadhuis		200			
34. Servies en inhouw vaatwassers i.v.m. wet- en regelgeving	75				
35. Uitbreiding Telefonie/Laptops a.g.v. toename personele bezetting	180				
Totaal nieuwe voorstellen IP 2023 - 2027	**255**	**1.925**	**225**		

Besluitvorming over het Inversteringsprogramma

Wij stellen u voor om de aanpassingen voor 2023 vast te stellen. Het gaat om de bedragen in kolom 2023 in de tabellen actualisatie investeringen en nieuwe investeringen. Verder stellen wij voor in twee investeringen uit het IP van voor 2023 af te sluiten.

De aanpassingen 2024-2027 verwerken wij na het vaststellen van de voorjaarsnota 2023 in het investeringsprogramma verwerkt. Het investeringsprogramma 2024-2027 is onderdeel van de begroting 2024. De autorisatie van de investeringen 2024 is onderdeel van uw besluitvorming over de begroting 2024. Na instemming met deze voorjaarsnota ziet de omvang van het investeringsprogramma er als volgt uit:

(bedragen x € 1000)

	2023	2024	2025	2026	2027
Jaarrekening 2022 - openstaande investeringen uit voorgaande jaren	102.218				
36. Archivering B-schijf (2021)	-150				
37. Wet modernisering elektronisch bestuurlijk verkeer (2022)	-100				
Begroting 2023 - Investeringsprogramma 2023-2026	61.785	63.794	43.463	25.451	
Voorjaarsnota 2024 - Voorgestelde aanpassingen IP	1.995	3.524	-8.126	22.780	30.271
Totaal Investeringsprogramma 2023 - 2027	**165.748**	**67.381**	**35.337**	**48.231**	**30.271**

Toelichting mutaties investeringsprogramma

In 2023 zijn de beheerplannen voor het beheer van de openbare ruimte geactualiseerd. Een beheerplan beschrijft welk kapitaalgoed het betreft, wat het doel is, wat de omvang is en bijvoorbeeld aan de hand van uitgevoerde inspecties wat de staat is van het kapitaalgoed. Aan de hand van deze gegevens is berekend welke middelen benodigd zijn om het kapitaalgoed de komende jaren te onderhouden.

Ook betreft het een middel om eventuele grote onderhoudspieken af te vlakken over meerdere jaren, waardoor dit begrotingstechnisch tot minder grote fluctuaties leidt en worden de opgelopen achterstanden ingelopen. In dit investeringsprogramma zijn de financiële gegevens uit de beheerplannen opgenomen voor: Wegen, Civiele kunstwerken, Groen (incl Bomen, Reiniging- & servicediensten), Spelen, Openbare verlichting en Bebording en bebakening. De actualisatie van de beheerplannen betreft een aantal aanpassingen in het investeringsprogramma die hieronder nader worden toegelicht.

1. **Asfaltdeklagen - gesloten asfalt**
   De asfaltdeklagen worden conform beheerplan niet meer geactiveerd vanaf 2023.
2. **Asfaltdeklagen - geluidsarm asfalt**
   Conform het wegenbeheerplan 2023 worden de geluidsarme asfaltdeklagen vanaf 2023 niet meer geactiveerd. De deklagen worden opgenomen in de exploitatiebegroting.
3. **Fietsstraat Schuttersweg**
   Op 22 april 2021 is een krediet beschikbaar gesteld voor de herinrichting van de Schuttersweg als een fietsstraat. De kosten zouden worden gedekt uit het budget van het IP 2019 voor vervanging afgeschreven wegen 2019 in combinatie met de door de Provincie Noord-Holland beschikbaar gestelde middelen. Door kostenstijging en aangepaste eisen ten aanzien van de inrichting zijn de kosten gestegen. In de oorspronkelijke raming is uitgegaan van het aanbrengen van rood asfalt in plaats van zwart op de al aangebrachte onderlaag, het aanleggen van de middenstrook en de aanleg van een aantal parkeerplaatsen. Dit is gewijzigd in het versmallen en (deels) verplaatsen en dus verwijderen van de al aangebrachte onderlaag en het aanpassen van het profiel en as van de weg. Dit alles is nodig om er voor te zorgen dat de naast de fietsstraat aan te leggen parkeervakken niet in het bestaande groen, maar op de, door de versmalling ontstane, vrijgekomen verhardingsstrook kwamen te liggen. Het aanleggen van parkeervakken in het bestaande groen gaf namelijk veel weerstand onder de bewoners vanwege een eeuwigdurend servituut van het Goois Natuur Reservaat (GNR). Voor de hele Schuttersweg bedragen de kosten nu € 600.000 waarvan € 446.000 gedekt wordt uit subsidies van het Rijk en de provincie. Hiervan is reeds € 31.000 opgenomen in het investeringsprogramma.
4. **Instandhouding bruggen**
   De investering voor 2024 conform het beheerplan 2023 betreft de bruggen in de Hilversumse Meent. Voor 2025 betreft het metselwerk voor het vervangen van de Hondenbrug, het Insulindeviaduct en de Schutterswegtunnel. De investering voor vervanging van de wegdekreconstructie fietsbrug Hilversum kanaal vervalt. Deze is bij het opstellen van de beheerplannen aangemerkt als groot onderhoud (exploitatie).
5. **Instandhouding bruggen (oude reeks)**
   Zie toelichting voorgaande punt.
6. **Instandhouding muren**
   De investering voor 2024 conform het beheerplan 2023 betreft een grondkerende muur aan de Gijsbrecht van Amstelstraat langs de Oude Haven/Gooise vaart.
7. **Lichtmasten (vervallen)**
   Conform het beheerplan 2023 is grootschalige vervanging van de lichtmasten in 2026 nog niet noodzakelijk.

8. **Openbare Verlichting - Vervanging armaturen**
   In 2012 is de vervanging van de openbare verlichting (OV) voor het inhalen van achterstanden afgerond, waardoor de OV op een normaal peil van onderhoud is. De armaturen hebben gemiddeld een levensduur van ca. 15-20 jaar. Vanaf 2013 worden de armaturen vervangen door energiezuinige armaturen met LED verlichting. Het doel is om in 15 jaar alle armaturen vervangen te hebben door LED verlichting. De vervangingsstrategie is er op gericht om de conventionele armaturen uiterlijk in 2027 te hebben vervangen door LED armaturen. In 2028 is de vervanging voltooid en zijn er geen middelen in het investeringsprogramma meer nodig voor de vervanging van de armaturen.
9. **Openbare verlichting -Vervanging armaturen (oude reeks)**
   Zie toelichting voorgaande punt.
10. **Vervangen afgeschreven bebording en bewegwijzering**
    Tot en met 2023 werd de bebording (indien noodzakelijk) vervangen via de exploitatie. In het beheerplan 2023 is de vervanging van de bebordingen en bewegwijzering planmatig opgenomen en wordt overgegaan tot een systematisch beheer van het areaal.
11. **Vervanging afgeschreven wegen**
    Uit de reguliere weginspecties blijkt dat het wegennet van onze gemeente te maken met een onderhoudsachterstand van 20%. Met het opstellen van een beheerplan is een onderbouwd overzicht ontstaan (uitvoering motie M22-100). Niet alleen de onderhoudsbedragen, maar ook de benodigde investeringen zijn herijkt, hetgeen jarenlang niet is gebeurd. Het grootste deel van de afgeschreven wegen wordt gelijktijdig vervangen met de afgeschreven riolering. Jaarlijks wordt 6,5 km riool vervangen (GWP 2021-2026). Dit levert de hoogste kwaliteit en de inrichting kan integraal aangepast worden aan de tegenwoordige eisen voor klimaatadaptatie, energietransitie, groen, verkeer en welzijn. Ook vindt zo vervanging plaats tegen de laagst mogelijke maatschappelijke kosten. In het huidige investeringsprogramma is jaarlijks een bedrag opgenomen van € 3.476.000 (incl. VAT). Volgend uit het beheerplan wegen is aanvullend € 2.112.000 nodig.
12. **Vervanging afgeschreven wegen (oude reeks)**
    Zie toelichting voorgaande punt.
13. **Vervanging verkeersregelinstallaties (VRI)**
    De volgende VRI is in 2027 aan het einde van de economische levensduur: VRI 107 (Oostereind-Arena) en VRI 406 (Jan van der Heijdenstraat-Eemnesserweg).
14. **Wegwerkzaamheden i.c.m. rioleringen**
    Bij het vervangen van het riool wordt ook de weg vervangen. Voor de wegwerkzaamheden boven de rioolsleuf wordt jaarlijks een bedrag opgenomen in het investeringsprogramma. Ten opzichte van het IP 2023-2026 wordt nu jaarschijf 2027 toegevoegd.
15. **Aanpak kastanjebloedingsziekte 2022**
    De kastanjebomen binnen ons gemeentelijk bomenbestand kampen al enige tijd met de kastanjebloedingsziekte. De ontwikkeling van deze ziekte is per boom verschillend van aard. Zo kan de ene boom nog enige jaren meegaan en een andere binnen een jaar dood zijn. Uit een uitgevoerde inventarisatie, onderverdeeld in mate van aantasting (ernst, matig en licht), blijkt dat 331 bomen zijn aangetast. Het voorstel is om de vervanging van betreffende bomen te realiseren over een periode van vijf jaar vanaf 2023. Op basis van een gemiddeld benodigd vervangingsbedrag van € 3.000 per boom is voor het totaal aantal van 331 ruim € 1 miljoen benodigd. Verdeeld over de uitvoeringsperiode van vijf jaar vanaf 2023 betekent dit € 200.000 per jaar t/m 2027.

16. **Instandhouden bomenbestand**
    Met betrekking tot ons bomenbestand is een achterstand in vervanging ontstaan. Hilversum is voor een belangrijk deel in de jaren 70-80-90 van de vorige eeuw ontwikkeld. De piek voor vervanging is nu actueel. Voor de komende vijf (tien) jaar zijn middelen nodig (met name in de wijken Noord en Zuid) om de bomen te vervangen. De vervanging is noodzakeliojk in het kadervan de veiligheid en het kwaliteitsbeeld van de groene stad Hilversum (beleidsuitgangspunten Hilversum Buiten). Bij uitstel verschuiven de kosten naar de exploitatie als gevolg van verhoogde snoeiwerkzaamheden. Het areaal betreft circa 33.000 bomen. De verwachte levensduur bedraagt 50 jaar. Daarna begint het aftakelingsproces, waarbij de veiligheid onder druk komt te staan. Ook door droogte en stikstof (eiken en beuken ondervinden hier hinder van). Effect bij oudere bomen is toename van snoeiwerkzaamheden en grotere schade bij onder andere stormen. Bij een verwachte levensduur van 50 jaar is de gemiddelde vervanging per jaar 660 bomen. De komende 2 decennia moet vanuit de leeftijdsopbouw meer worden geïnvesteerd, met een piek tussen 2030 en 2040. Vanaf 2040 gaat het benodigd bedrag dalen.
17. **Instandhouden bomenbestand (oude reeks)**
    Zie toelichting voorgaande punt.
18. **Renovatie groenvoorziening**
    Bij het onderdeel groen is in de afgelopen jaren een achterstand in vervanging ontstaan. Hilversum is voor een belangrijk deel in de jaren 70-80-90 van de vorige eeuw ontwikkeld. De piek voor vervanging is nu actueel. Voor de komende vijf (tien) jaar zijn juist middelen nodig (met name in de wijken Noord en Zuid) om het groen te vervangen. De kwaliteit van het groen in deze wijken past niet bij het kwaliteitsbeeld van de groene stad Hilversum (beleidsuitgangspunten Hilversum Buiten). Dit vraagt om extra onderhoudsmaatregelen. Bij uitstel verschuiven de kosten naar de exploitatie als gevolg van verhoogde snoeiwerkzaamheden, verhoogde onkruidbestrijding in groen (kale plekken) en toplaagonderhoud (gras). Onze gemeente heeft circa 0,9 miljoen m2 plantsoenen en 1,3 miljoen m2 grasterreinen. Na de gemiddelde levensduur wordt het plantsoen kaler en hoger. Meer snoeiwerkzaamheden en onkruidbestrijding zijn noodzakelijk. Bij grasterreinen betreft het voornamelijk de toplaag, die in kwaliteit bij veroudering achter uitgaat. De investeringspiek loopt tot circa 2035; daarna loopt deze terug. De piek bevindt zich met name in de wijken Noord en Zuid.
19. **Renovatie groenvoorziening (oude reeks)**
    Zie toelichting voorgaande punt.
20. **Vervangen speelvoorzieningen**
    Dit betreft de vervanging van de speelvoorzieningen op basis van het beheerplan 2023.
21. **Vervangen speelvoorzieningen (oude reeks)**
    Zie toelichting voorgaande punt.
22. **Afkoppelen en infiltreren grote daken in postcodegebied 1221 fase 2**
    Bij het vaststellen van het GWP 2021-2026 in augustus 2020 hebt u besloten dit krediet beschikbaar te stellen. De investering is geindexeerd conform de GWW-index van het CBS voor riolering, zoals is vastgesteld in GWP 2021-2026. Zonder indexatie kan het GWP niet geheel worden gerealiseerd. Wij verwachten dat de uitvoering in 2025 kan starten.
23. **Optimalisatie hemelwaterafvoer openbare ruimte fase 2**
    Zie toelichting voorgaande punt.

24. **Persleiding riolering van Linschotenlaan**
    Wij hebben in december 2022 besloten om vooruitlopend op de kredietverlening door uw raad uitgaven te doen voor de aanleg van een nieuwe persleiding. De kosten voor het herstel van de calamiteit aan de persleiding op de van Linschotenlaan zijn geschat op € 650.000. U bent hierover eerder geinformeerd middels een RIB.
25. **Realisatie vuilwaterberging centrum/oost**
    Zie de toelichting bij punt 22. Wij verwachten dat de uitvoering in 2024 kan starten.
26. **Splitsen hemelwater van vuilwateraansluitingen fase 2**
    Zie de toelichting bij punt 22. Wij verwachten dat de uitvoering in 2024 kan starten.
27. **Vervangen afgeschreven riolering GWP 2021-2026**
    Zie de toelichting bij punt 22.
28. **Vervangen afgeschreven riolering GWP 2021-2026 (oude reeks)**
    Zie de toelichting bij punt 22.
29. **Integraal Huisvestingsplan Onderwijs**
    De mutaties in 2023 en 2024 zijn grotendeels een gevolg van de indexatie van bestaande kredieten. De kredietmutaties in de jaren 2025-2027 worden veroorzaakt door planwijzigingen. Over een deel van de gewijzigde plannen dient nog bestuurlijke besluitvorming plaats te vinden. Daarnaast is in 2023 is rekening gehouden met de verbouwing van het Ster gebouw a € 250.000.
30. **Wifi accesspoints**
    De investering stond aanvankelijk gepland in 2024, maar wordt door omstandigheden vervroegd naar 2023.
31. **Gemeentedepot**
    Een circulair gemeentedepot voor de opslag van materielen voor beheer en onderhoud kunnen wij naar verwachting niet eerder dan 2024 realiseren. Dit is in grote mate afhankelijk van enerzijds provinciale regelgeving voor het MOB-terrein en anderzijds eventuele alternatieven, ingeval het MOB-terrein niet mogelijk blijkt te zijn (uitkomsten ruimtelijke onderzoeken). De benodigde investering bedraagt € 1,5 miljoen. De van het Circusterrein te verplaatsen functies zijn noodzakelijk voor het beheer en onderhoud van onze openbare ruimte. Tegelijkertijd wordt er op dit moment niet circulair gewerkt (voornamelijk vanwege ruimtegebrek). Het verplaatsen van de functies als gevolg van de herontwikkeling biedt kansen om de bedrijfsvoering voor openbaar beheer en onderhoud opnieuw in te richten en te optimaliseren. Dit levert, naast een financiële besparing, ook een aanzienlijke reductie in CO2-uitstoot op (minder vervoersbewegingen, minder materiaalverbruik).
32. **Audio visuele (AV) apparatuur voor de raadzaal**
    Deze investering betreft het aanpassen van de audiovisuele middelen in de raadzaal als gevolg van een onderzoek wat in opdracht van het presidium uitgevoerd wordt in 2023. Hiervoor is in 2023 en 2024 € 225.000 opgenomen.
33. **Schilderwerk voor het Raadhuis**
    Betreft een reguliere onderhoudsinvestering in het schilderwerk van het raadhuis.
34. **Servies en inbouw van vaatwassers i.v.m. aanpassing wet -en regelgeving rondom wegwerpbestek**
    Vanaf 2024 is het niet meer toegestaan om gebruik te maken van wegwerpservies, zoals de wegwerp koffiebekers. Om deze reden moeten wij duurzaam servies inkopen, inclusief een aantal vaatwassers.

35. **Investering laptops en telefonie door uitbreiding formatie**
    Door de uitbreiding van onze formatie moeten wij extra laptops en telefoons aanschaffen. De totale investering van afgerond € 180.000 dient plaats te vinden in 2023 en wordt afgeschreven in 4 jaar. Daarbij rekenen wij met een rentepercentage van 1,4%. De jaarlijkse kapitaallast bedraagt afgerond € 48.000. De kapitaallasten komen tot uiting in de jaren 2024-2027.
36. **Archivering B-schijf**
    Deze in 2022 opgenomen investering van € 150.000 kan vervallen. Het budget wordt omgezet naar exploitatiebudget onder ICT en wordt ingezet voor externe ondersteuning voor de opschoning van het digitale archief.
37. **Wet modernisering elektronisch bestuurlijk verkeer (Wmebv)**
    De Wmebv is een aanpassing van de Algemene wet bestuursrecht. De wetgever geeft burgers het recht om digitaal te communiceren met (semi) overheden. De wetswijziging schrijft overheidsorganisaties voor om producten en communicatielijnen te digitaliseren. Wij dienen een kanaal in te richten voor het ontvangen van formele berichten van burgers. Dit zijn berichten waaraan een rechtsgevolg is verbonden. Wij stellen voor het budget om te zetten naar exploitatiebudget, omdat er niets in eigendom wordt aangeschaft dat geactiveerd kan worden.

2.5 Inzicht in de reservepositie

Inleiding

Om een goede afweging te kunnen maken op het gebied van alle financiële ontwikkelingen is het noodzakelijk inzicht te hebben in de reserveontwikkelingen.

In de bijsturingsvoorstellen doen wij voorstellen om toevoegingen en/of onttrekkingen aan reserves te doen. Onderstaand overzicht bevat de verwachte standen van de reserves, inclusief de resultaatbestemmingsvoorstellen zoals voorgesteld bij de jaarstukken 2022 en de voorstellen zoals opgenomen in deze voorjaarsnota. De opgenomen bijsturingsvoorstellen worden individueel toegelicht.

Ontwikkeling reserves

- = onttrekking en += toevoeging

Bedragen x 1.000

Ref	Omschrijving reserve	2023				2024			2025			2026			2027		
		saldo begin	toevoe-ging	onttrek-king	saldo einde	toevoe-ging	onttrek-king	saldo einde	toevoe-ging	onttrek-king	saldo einde	toevoe-ging	onttrek-king	saldo einde	toevoe-ging	onttrek-king	saldo einde
1	Afvalstoffen (egalisatiereserve)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2	Stedelijke ontwikkeling	2.032	5.576	-1.198	6.410	1.300	-600	7.110	1.300	0	8.410	1.300	0	9.710	1.300	0	11.010
3	Mobiliteitsfonds	1.219	0	-62	1.157	0	-12	1.145	0	-62	1.083	0	-62	1.021	0	-62	959
4	Herplantfonds	176	20	-74	122	20	0	142	20	0	162	20	0	182	20	0	202
5	Regionaal mediacentrum	116	0	0	116	0	-45	71	0	-71	0	0	0	0	0	0	0
	Totaal programma 1	**3.543**	**5.596**	**-1.334**	**7.805**	**1.320**	**-657**	**8.469**	**1.320**	**-133**	**9.655**	**1.320**	**-62**	**10.913**	**1.320**	**-62**	**12.171**
6	Opvang Oekrainers	4.614	0	0	4.614	0	0	4.614	0	0	4.614	0	0	4.614	0	0	4.614
	Totaal programma 3	**4.614**	**0**	**0**	**4.614**	**0**	**0**	**4.614**	**0**	**0**	**4.614**	**0**	**0**	**4.614**	**0**	**0**	**4.614**
7	Inzet HHT middelen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
8	TOZO	1.100	0	-350	750	0	-300	450	0	-300	150	0	-150	0	0	0	0
	Totaal programma 3	**1.100**	**0**	**-350**	**750**	**0**	**-300**	**450**	**0**	**-300**	**150**	**0**	**-150**	**0**	**0**	**0**	**0**
9	Decentrale loonruimte	346	38	0	384	38	0	422	38	0	460	38	0	498	38	0	536
	Totaal programma 4	**346**	**38**	**0**	**384**	**38**	**0**	**422**	**38**	**0**	**460**	**38**	**0**	**498**	**38**	**0**	**536**
10	Algemene reserve	77.016	254	-8.549	68.721	2.541	-1.000	70.262	13.110	-1.500	81.872	4.583	-1.500	84.955	2.500	-1.500	85.955
11	Covid-19	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
12	Corona herstelagenda	642	0	-490	152	0	0	152	0	0	152	0	0	152	0	0	152
	Totaal programma 5	**77.658**	**254**	**-9.039**	**68.873**	**2.541**	**-1.000**	**70.414**	**13.110**	**-1.500**	**82.024**	**4.583**	**-1.500**	**85.107**	**2.500**	**-1.500**	**86.107**
	Totaal alle programma's	**87.261**	**5.888**	**-10.723**	**82.426**	**3.899**	**-1.957**	**84.369**	**14.468**	**-1.933**	**96.903**	**5.941**	**-1.712**	**101.132**	**3.858**	**-1.562**	**103.428**

Toelichting ontwikkelingen in de reservepositie

Het overzicht van de in deze voorjaarsnota opgenomen voorstellen ziet er als volgt uit:

(-/- onttrekking aan de reserve en een + is een toevoeging aan de reserve) *Bedragen x 1.000*

Omschrijving	2023	2024	2025	2026	2027
Reserve Stedelijke ontwikkeling	-2.394	-600			
Reserve mobiliteitsfonds	160				
Reserve herplantfonds	-74				
Algemene reserve inzet behoedzaamheidsbuffer		-1.000	-1.500	-1.500	1.000
Algemene reserve inzet ter dekking voorjaarsnota	-5.032	-8.375	-3.908		
Totaal	**-7.340**	**-9.975**	**-5.408**	**-1.500**	**1.000**

Onderstaand een toelichting op de bijstellingsvoorstellen zoals opgenomen in deze voorjaarsnota:

Reserve Stedelijke ontwikkeling

Het doel van deze reserve is het beschikbaar hebben van middelen voor projecten in de stad. Naast de toevoegingen uit de algemene middelen kunnen ook incidentele meeropbrengsten uit vastgoedverkopen aan deze reserve toegevoegd worden. Structureel wordt, conform de vastgestelde begroting, in 2023 en volgende jaren € 1,3 miljoen aan deze reserve toegevoegd met daarnaast in 2023 de meeropbrengsten van de verkopen van het niet-strategisch vastgoed (€ 3,9 miljoen) en het perceel voormalig zwembad Crailoo (€ 2 miljoen). Ter dekking voor het projectportfolio wordt € 0,5 miljoen onttrokken.

Wij stellen voor om een additionele onttrekking te doen aan deze reserve in 2023 en 2024. De verkoper van het perceel aan de Naarderweg (voormalig zwembad Crailoo) heeft niet voldaan aan de voorwaarden uit de koopovereenkomst. Om deze reden is de verkoop ontbonden. Dit leidt tot een lagere verkoopopbrengst en het verlagen van de in de begroting geraamde toevoeging aan de reserve. Dit betreft de hoogte van het verkoopbedrag minus de nog te ontvangen boete en de schadevergoeding uit de koopovereenkomst. Daarnaast is een onttrekking geraamd voor het Stationsgebied van € 376.000 in 2023 resp. € 600.000 in 2024 en een onttrekking van € 322.000 in 2023 voor het Arenapark. Het betreft kosten, die niet gedekt kunnen worden uit de bestaande budgetten en voldoen aan de hiervoor gestelde voorwaarden uit de nota Grond- en Vastgoedbeleid én motie A19-159.

Reserve mobiliteitsfonds

Aan deze reserve worden de van derden verkregen middelen voor het niet kunnen voldoen aan een bestaande parkeernorm toegevoegd. Deze reserve wordt ingezet voor het in brede zin accommoderen van de parkeersituatie en het vergroten van de bereikbaarheid van onze gemeente Hilversum.

In de primaire begroting 2023 is een onttrekking van € 160.000 opgenomen voor de dekking van de kosten van de nachttrein. Omdat in 2023 nog geen nachttrein rijdt en dus geen kosten hiervoor gemaakt worden, kan deze onttrekking vervallen.

Reserve herplantfonds

Aan deze reserve worden de van derden verkregen middelen toegevoegd die ontvangen worden voor de afkoop van de herplant van bomen bij het verlenen van een kapvergunning. Gemiddeld wordt een bedrag van € 20.000 hiervoor ontvangen en toegevoegd aan de reserve. Dit is reeds verwerkt in de meerjarenbegroting.

Aanvullend daarop stellen wij in deze voorjaarsnota een onttrekking van € 74.000 voor aan de reserve herplantfonds. In 2023 worden in de Diamantstraat 10 en op het J.P. Thijsseplein 5 extra bomen geplant. De kosten voor de aanplanting en nazorg van de bomen wordt gedekt vanuit de reserve herplantfonds.

Algemene reserve
Het beginsaldo van de reserve bedraagt afgerond € 77 miljoen. In dit saldo en de mutaties 2023 is de resultaatbestemming van € 12,2 miljoen zoals voorgesteld bij de jaarrekening 2022 al betrokken.

Een algemene reserve is bedoeld als buffer (weerstandscapaciteit) voor het opvangen van financiële tegenvallers. Als gemeente willen wij een buffer in stand houden en de algemene reserve versterken. Om deze reden wordt in 2027, net als in voorgaande jaren, een behoedzaamheidsbuffer gevormd à € 2,5 miljoen. De reserve kan in financieel mindere tijden worden aangewend.

TOZO (mutatie 2023 reeds opgenomen in programmabegroting 2023)
Het doel van deze reserve is middelen beschikbaar te houden voor de afrekening met de regiogemeenten en voor nog te maken toekomstige TOZO-lasten. Voor een drietal verschillende onderdelen is de organisatie de komende jaren nog mee bezig met de uitvoering: debiteurenbeheer TOZO-bedrijfskapitaal, Uitvoering beleid Misbruik & Oneigenlijk gebruik en Terugvorderen/ debiteurenbeheer verstrekte TOZO-uitkeringen levensonderhoud. De komende jaren worden deze uitgaven gedekt vanuit de TOZO-reserve. De onttrekking van € 0,350 miljoen in 2023 is al verwerkt in de begroting 2023.

Decentrale loonruimte (mutatie 2023 reeds opgenomen in programmabegroting 2023)
Het doel van deze bestemmingsreserve is het voldoen aan de afspraken met het Lokaal overleg dat de niet in enig jaar bestede middelen voor de decentrale arbeidsvoorwaarden worden gereserveerd voor toekomstige uitgaven op dit terrein. In de begroting is een structureel bedrag van 0,1 % van de loonsom (= € 38.000) opgenomen voor het decentrale arbeidsvoorwaardenoverleg.

Corona herstelagenda (separaat raadsvoorstel)
Het doel van de reserve Corona herstelagenda is het dekken van de herstelmaatregelen na de coronacrisis die zijn opgenomen in de vastgestelde Corona herstelagenda.

2.6 Financieel Meerjarenperspectief 2023-2027

Onderstaande tabel toont het financiële beeld op basis van de ontwikkelingen in deze voorjaarsnota.

(-/- begrotingsoverschot en een + is een begrotingstekort) *Bedragen x 1.000*

Omschrijving	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Beginstand Voorjaarsnota 2023	**-155**	**-670**	**-830**	**-830**	**-9.131**
Ontwikkelingen Voorjaarsnota 2023					
Autonome ontwikkelingen	458	5.222	3.758	1.107	11.380
Actualisatie bestaand en nieuw beleid	4.730	6.824	5.981	4.475	4.544
Totaal ontwikkelingen	**5.187**	**12.045**	**9.738**	**5.582**	**15.924**

Actuele stand na de voorjaarsnota 2023	**5.032**	**11.375**	**8.908**	**4.752**	**6.793**

Dekkingsplan

Gelet op ons financieel meerjarenperspectief is het noodzakelijk keuzes te maken. In dit dekkingsplan doen wij voorstellen om te komen tot een sluitend meerjarenperspectief.

(-/- begrotingsoverschot en een + is een begrotingstekort) *Bedragen x 1.000*

Omschrijving	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Actuele stand na de voorjaarsnota 2023	**5.032**	**11.375**	**8.908**	**4.752**	**6.793**
Dekkingsplan - inzet stelposten autonome en nominale ontwikkelingen		-2.000	-3.500	-3.500	-3.500
Dekkingsplan - inzet behoedzaamheidsbuffer		-1.000	-1.500	-1.500	-1.500
Dekkingsplan - Inzet algemene reserve	-5.032	-8.375	-3.908		
Totaal dekkingsplan	-5.032	-11.375	-8.908	-5.000	-5.000
Actuele stand voorjaarsnota 2023 na inzet dekkingsplan	**0**	**0**	**0**	**-248**	**1.793**

Inzet stelposten autonome en nominale ontwikkelingen

In de jaren 2024 - 2027 worden de stelposten ter compensatie van autonome en nominale ontwikkelingen aangewend.

Daarbij maken wij de kanttekening dat de loon effecten, die gekoppeld zijn aan de nog af te sluiten gemeente CAO 2024, nog onbekend zijn. Om deze reden wordt uit voorzichtigheidsprincipe de stelpost autonome en nominale ontwikkelingen in 2024 slechts ten dele ingezet, namelijk voor € 2 miljoen. De resterende € 1,5 miljoen in 2024 kan eventueel op een later moment worden aangewend ten behoeve van een eventuele looncompensatie 2024 die nog niet in de begroting is opgenomen. In de jaren daaropvolgend wordt er jaarlijks € 3,5 miljoen ingezet ter compensatie van de autonome en nominale ontwikkelingen.

Inzet behoedzaamheidsbuffer

In de jaren 2024 en 2025 wordt de behoedzaamheidsbuffer volledig ingezet. In de jaren 2026 en 2027 wordt de behoedzaamheidsbuffer deels ingezet. Uit voorzichtigheidsprincipe wordt de buffer in 2026 en 2027 niet voor de volledige omvang aangewend. In 2026 resteert er nog een saldo van € 0,5 miljoen en in 2027 resteert er een saldo van € 1 miljoen.

Inzet algemene middelen

In 2023, 2024 en 2025 wordt een deel van de algemene middelen aangewend om het resterende begrotingstekort terug te brengen naar 0. Bij de vaststelling van de programmabegroting is besloten afgerond € 33 miljoen toe te voegen aan de algemene reserve. Deze toevoeging vindt plaats in de jaren 2023 - 2026. In 2023, 2024 en 2025 wordt tegelijkertijd een deel van deze middelen ingezet ter dekking van het begrotingstekort.

(-/- onttrekking aan de reserve en een + is een toevoeging aan de reserve) *Bedragen x 1.000*

Omschrijving	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Toevoeging algemene reserve zoals opgenomen in de programmabegroting 2023	5.286	9.916	15.518	2.583	0
Inzet algemene reserve ter dekking van het begrotingssaldo in deze voorjaarsnota	-5.032	-8.375	-3.908		

Toevoeging aan de algemene reserve in dit meerjarenbeeld in deze voorjaarsnota.	**254**	**1.541**	**11.610**	**2.583**	**0**

3 - Uitgangspunten begroting 2024-2027

Inleiding

In dit hoofdstuk presenteren wij de voorgestelde kaders en uitgangspunten voor de begroting 2024-2027.

Algemeen

De prijzen van goederen en diensten zijn aan inflatie onderhevig. Inflatie treedt op wanneer er sprake is van een algemene stijging van de prijzen van goederen en diensten (niet alleen van individuele producten). Dit heeft als resultaat dat je vandaag minder kunt kopen voor € 1 dan gisteren.

Als gevolg van eventuele inflatie kan in de toekomst minder maatschappelijk effect gerealiseerd worden dan met hetzelfde geld nu. Om de maatschappelijke doelstellingen te kunnen blijven realiseren maken wij jaarlijks de overweging om budgetten (deels) te corrigeren voor de inflatie. Het is en blijft immers een politieke overweging om de extra kosten af te wegen tegenover het gewenste maatschappelijke effect.

Hoofdlijnen

In de onderstaande tabel presenteren wij de hoofdlijnen van de uitgangspunten:

Omschrijving	Uitgangspunt
Onroerendzaakbelasting	Consumentenprijsindex CPI-maart
Afvalstoffenheffing	Kostendekkend/ Consumentenprijsindex CPI maart
Rioolheffing	Kostendekkend/ CBS-prijsindex voor de GWW-sector maart (deelgebied 4221, Werken voor vloeistoffen)
Woonlasten als geheel (OZB, riool- en afvalstoffenheffing)	Consumentenprijsindex CPI-maart
Lonen en pensioenpremie	CAO en/of maartraming, loonvoet sector overheid (CPB)
Investeringen onderwijshuisvesting	BDB-index (maart)
Investeringen (en kosten) gemeentelijk watermanagement plan (rioleringen)	CBS-prijsindex voor de GWW-sector maart (deelgebied 4221, Werken voor vloeistoffen)
Uitgaande subsidies	Consumentenprijsindex CPI-maart
Marktgelden	Consumentenprijsindex CPI-maart
Overige lokale leges, rechten en heffingen	Wettelijk vastgesteld tarief
(Reken)rente	Berekende omslag

Begroten in onze gemeente Hilversum

Het uitgangspunt bij het opstellen van de begroting voor volgend jaar is het prijspeil van het huidige begrotingsjaar. De begroting bestaat hierdoor meerjarig uit structurele (gelijke) budgetten, waarbij deze budgetten worden aangevuld met incidentele budgetten. Voorbeelden van deze incidentele budgetten zijn de verwachte lasten en baten voortkomend uit grondexploitaties, maar ook bijvoorbeeld incidentele budgetten vanuit het coalitieakkoord.

Voor een aantal budgetten hanteren wij echter niet hetzelfde prijspeil. Bij deze budgetten houden wij meerjarig rekening met toekomstige ontwikkelingen. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om de algemene uitkering, de onroerendzaakbelasting en de stelpost autonome en nominale ontwikkeling.

Categorie	Wijze van begroten
Algemene uitkering	Bij de algemene uitkering sluiten we aan bij de circulaires van het Gemeentefonds. Het Gemeentefonds gaat uit van stijgende uitgaven en compenseert de gemeenten hiervoor. Dit gebeurt met het zogenaamde accres. De gemeente heeft hier in mindere mate invloed op.
Onroerendzaakbelasting	Meerjarig (de jaren volgend op het begrotingsjaar) gaan wij bij de onroerendzaakbelasting uit van een jaarlijks stijgende opbrengst. Hierbij hanteren wij het uitgangspunt dat de totale woonlasten niet meer stijgen dan de inflatie (CPI-raming maart) en een stijging van 350 woningen per jaar in de aantallen.
Stelpost autonome ontwikkelingen	In de programmabegroting wordt een stelpost autonome ontwikkelingen opgenomen. De stelpost kan worden ingezet ter compensatie van autonome ontwikkelingen. Deze betreft jaarlijks € 1.500.000 (hoogte is historisch bepaald). Jaarlijks hogen wij de stelpost vanaf het laatste jaar structureel op met € 1.500.000. In deze Voorjaarsnota hebben wij dit verwerkt voor het begrotingsjaar 2027.
Stelpost nominale ontwikkelingen	In de programmabegroting wordt een stelpost nominale ontwikkelingen opgenomen. Deze stelpost kan worden ingezet ter compensatie van de nominale ontwikkelingen. Deze betreft jaarlijks € 2.000.000 (hoogte is historisch bepaald). Jaarlijks dient de stelpost vanaf het jaar t+3 eveneens structureel opgehoogd te worden met € 2.000.000. In deze Voorjaarsnota hebben wij dit verwerkt voor het begrotingsjaar 2027.

Indiceren in onze gemeente

De begroting bestaat uit meerdere kostensoorten, welke ieder anders op inflatie reageren. Per categorie hanteren wij een andere afweging/werkwijze om de begroting op te stellen naar het prijspeil van het begrotingsjaar. Wij onderscheiden de volgende categorieën.

Categorie	Wijze van begroten
Onroerendzaakbelasting (OZB)	Het OZB-tarief volgt uit de bij de begroting opgestelde woonlasten notitie. Bij de vaststelling van de totale woonlasten worden de volgende uitgangspunten gehanteerd: • Stabiele meerjarige tarieven en • Voor het begrotingsjaar een stijging van het tarief ten opzichte van voorgaand jaar met het CPI-percentage. Het Centraal Planbureau berekent doorlopend de Nationale Consumentenprijsindex. Het inflatiepercentage voor het toekomstige jaar (begrotingsjaar) is gebaseerd op de CPI-raming peildatum maart van het huidige jaar. Jaarlijks wordt, bij het opstellen van de programmabegroting, de politieke afweging gemaakt of bovenstaande uitgangspunten gehandhaafd blijven (zie ook categorie 'woonlasten').
Afvalstoffenheffing	Onze uitgangspunten bij het bepalen van de afvalstoffenheffing zijn: • 99% Kostendekkend (De kosten mogen, op basis van wet- en regelgeving, maximaal 100% kostendekkend zijn). • Stabiele meerjarige tarieven. • Voor het begrotingsjaar een stijging van het tarief ten opzichte van voorgaand jaar met het CPI-percentage van maart. Jaarlijks wordt, bij het opstellen van de programmabegroting, de politieke afweging gemaakt of bovenstaande uitgangspunten gehandhaafd blijven (zie ook categorie "woonlasten")
Rioolheffing	De uitgangspunten bij het bepalen van de rioolheffing zijn: • 99% Kostendekkend (De kosten mogen, op basis van wet- en regelgeving, maximaal 100% kostendekkend zijn). • Stabiele meerjarige tarieven. • Voor het begrotingsjaar een stijging van het tarief ten opzichte van voorgaand jaar met de CBS-prijsindex voor de GWW-sector maart (deelgebied 4221, Werken voor vloeistoffen). Dit is in lijn met het vastgestelde GWP 2021-2026. Jaarlijks wordt, bij het opstellen van de programmabegroting, de politieke afweging gemaakt of bovenstaande uitgangspunten gehandhaafd blijven (zie ook categorie "woonlasten")
Woonlasten als geheel (OZB, riool- en afvalstoffenheffing)	Uitgangspunten voor de woonlasten zijn: Bij de gezamenlijke woonlasten beoordelen wij of voldaan wordt aan het coalitieakkoord. Hierin is het volgende opgenomen: *"De gemiddelde woonlasten stijgen jaarlijks niet meer dan het*

	inflatiepercentage”. Dit betekent een stijging van de woonlasten ten opzichte van voorgaand jaar met het CPI-percentage, peildatum maart. Gezien de voorschriften ten aanzien van het minimaal kostendekkend zijn van de riool- en afvalstoffenheffing dienen hiervoor veelal de OZB-tarieven aangepast te worden. Jaarlijks wordt, bij het opstellen van de programmabegroting, de politieke afweging gemaakt of bovenstaande uitgangspunten gehandhaafd blijven.
(Reken)rente	De rente op de geld- en kapitaalmarkt wordt voornamelijk bepaald door het beleid van de Europese Centrale Bank (ECB) en andere macro-economische ontwikkelingen. Voor de toerekening van de rentelasten wordt gebruik gemaakt van de rente-omslagmethode. Het totaal van de rentelasten wordt ‘omgeslagen’ over het geheel van de investeringen. De rentelasten betreffen het totaal van de rentelasten op de langlopende geldleningen en de kortlopende financiering minus de renteopbrengsten van overtollige middelen en verstrekte geldleningen. Deze rentelasten wordt vervolgens d.m.v. het rente omslagpercentage verdeeld over de programma's (onderdeel van de kapitaallasten op investeringen). Zodra de afwijking tussen de gehanteerde omslagrente en de werkelijke rentelast groter wordt dan 0,5% dient de gehanteerde omslagrente aangepast te worden. Aanpassingen kunnen worden doorgevoerd via de voorjaarsnota en/of programmabegroting (Het rente omslagpercentage komt voor 2023 uit op 1,4% (2022: 1,4%)
Investeringen (afschrijvingen)	Investeringen zijn eveneens onderhevig aan de nominale ontwikkelingen en worden beïnvloed door loon –en prijsaanpassingen. De investeringen verschillen van elkaar in aard en omvang. Om deze reden worden investeringen niet standaard geïndexeerd. Investeringen worden beoordeeld en eventueel bijgesteld op individueel niveau.
Onderwijshuisvesting (investeringen)	In lijn met het Integraal Huisvestingsplan (IHP) worden de investeringen onderwijshuisvesting jaarlijks geïndexeerd met de BDB-index (maart). Dit gebeurt jaarlijks bij de voorjaarsnota. Het ophogen van de investeringskredieten zorgt op termijn voor een toename van de rente en afschrijvingslasten, ofwel kapitaallasten.
Riolering (investeringen)	In lijn met het Gemeentelijk Watermanagement Plan (GWP) worden de investeringen jaarlijks geïndexeerd met het CBS-prijsindex voor de GWW-sector maart (deelgebied 4221, Werken voor vloeistoffen).
Lonen en salarissen	De lonen en salarissen volgen de cao-gemeenteambtenaren. In afgelopen jaren is het verschillende keren voorgekomen dat de begroting opgesteld wordt zonder dat de CAO bekend is voor het begrotingsjaar. Op basis van veronderstellingen worden dan de verwachte loonstijgingen bepaald en verwerkt in de begroting. Jaarlijks dient op basis van geldende CAO en/of verwachte aanpassingen de totaal personeelslasten bepaald. Loonindexaties worden verwerkt in de programmabegroting op basis van de maartraming, loonvoet sector overheid, zoals afgegeven door

	het Centraal Plan Bureau (CPB).
Uitgaande subsidie	Uitgangspunt is dat de subsidies jaarlijks worden geïndexeerd met CPI. (Het Centraal Planbureau berekent doorlopend de Nationale Consumentenprijsindex (cpi). Het inflatiepercentage voor het toekomstige jaar (begrotingsjaar) is gebaseerd op de CPI -raming peildatum maart. Jaarlijks wordt de politieke afweging gemaakt of bovenstaande uitgangspunten gehandhaafd blijven.
Specifieke uitkeringen (SiSa)	Specifieke uitkeringen worden van het rijk ontvangen om bepaalde taken uit te voeren en betreffen geoormerkte middelen. Dit betekent dat wanneer middelen niet worden uitgegeven dat deze terugbetaald dienen te worden aan het rijk. De indexatie van deze middelen vindt plaats door aanpassingen in het beschikbare budget door het rijk. De indexatie is, behoudens politieke lobby, vrijwel niet te beïnvloeden door de gemeente.
Reguliere budgetten	Voor het restant van de budgetten geld dat deze niet structureel worden geïndexeerd. Voor deze budgetten geld dat jaarlijks wordt bekeken welke budgetten nodig zijn om de werkzaamheden uit te kunnen blijven voeren. Vaak liggen hier contractuele afspraken aan ten grondslag (bijvoorbeeld bij de ingekochte zorg en ICT). Het kan ook voorkomen dat budgetten niet jaarlijks worden opgehoogd, maar bijvoorbeeld elke 5 jaar. Dit kan ook samenlopen met de aanpassingen van de onderliggende beleidsnota's In deze categorie zullen ook gestegen energielasten leiden tot een hoger benodigd budget. Gezien de verwachte omvang zal ook deze specifiek bepaald worden.
Beheersplannen	Uit de beheersplannen (exploitatielasten) blijkt welke budgetten nodig zijn om de huidige kapitaalgoederen te onderhouden (gebouwen, wegen, groen etc.). Deze worden jaarlijks geactualiseerd. Deze categorie wordt derhalve gelijk behandeld als de categorie reguliere budgetten.

Dekking hogere lasten als gevolg van indiceren

Bovenstaande lasten dienen in eerste instantie opgevangen te worden door de hogere baten, de stelpost autonome- en nominale ontwikkelingen. Indien gewenst/noodzakelijk kunnen ook andere politieke keuzes voor dekking zorgen:

- Op basis van politieke overwegingen kan besloten worden indexaties op een andere wijze toe te passen.
- Er kunnen politieke keuzes gemaakt worden ten aanzien van de uit te voeren activiteiten in de begroting (bezuinigen)
- Er kunnen politieke keuzes gemaakt worden die leiden tot hogere baten (belastingverhoging)
- Ook is het mogelijk de hogere lasten te dekken vanuit de algemene reserve.

Algemene reserve

Indien de begrote lasten hoger zijn dan de begrote baten dan is er sprake van een niet sluitende begroting. Indien dit incidenteel voorkomt kan ervoor gekozen worden het nadelige saldo te onttrekken uit de algemene reserve. Indien er structureel sprake is van een niet sluitende begroting dan zal de provincie bij het uitvoeren van haar toezichtstaken eisen dat er structurele oplossingen worden gevonden om de tekorten te dekken (verhogen belastingen en/of bezuinigingen).

4 - Van voorjaarsnota naar begroting

Inleiding

Het financieel beeld van deze voorjaarsnota als uitgangspunt voor de begroting ziet er als volgt uit:

Omschrijving	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Beginstand Voorjaarsnota 2023	**-155**	**-670**	**-830**	**-830**	**-9.131**
Ontwikkelingen Voorjaarsnota 2023					
Autonome ontwikkelingen	458	5.222	3.758	1.107	11.380
Actualisatie bestaand en nieuw beleid	4.730	6.824	5.981	4.475	4.544
Totaal ontwikkelingen	**5.187**	**12.045**	**9.738**	**5.582**	**15.924**
Actuele stand na de voorjaarsnota 2023	5.032	11.375	8.908	4.752	6.793
Totaal dekkingsplan	-5.032	-11.375	-8.908	-5.000	-5.000
Actuele stand na de voorjaarsnota 2023	0	0	0	-248	1.793

In de programmabegroting 2023 was het door de zeer gunstige algemene uitkering mogelijk om aanzienlijke toevoegingen aan de algemene reserve te begroten in de jaren 2023 tot en met 2026. Dit hebben we toen gedaan vanuit het besef dat mede als gevolg van inflatie en prijsstijgingen de effecten op de begroting fors kunnen zijn. In deze voorjaarsnota zien we dat de kostenstijging niet alleen doorwerkt in de bouwkosten en onderhoud, maar ook in investeringen en beheer van de openbare ruimte, ophalen van afval, energielasten en kosten van jeugdzorg en een groot Cao-effect. Dit geldt ook voor de kostenontwikkeling bij de maatschappelijke instellingen en verbonden partijen. We zien ons dan ook genoodzaakt om een deel van deze reservering te gebruiken om deze lasten te dekken.

Mede door het verlagen van de eerder begrote toevoeging aan de algemene reserve in 2023, 2024 en 2025 zijn de eerste jaren van de meerjarenraming sluitend. De grote onzekerheid blijft in dit beeld het jaar 2027 en de jaren daarna. Net als alle gemeenten hopen wij dat de meicirculaire 2023 daar duidelijkheid over gaat geven. Om die reden presenteren wij voor het boekjaar 2027 een begrotingstekort van afgerond € 1,8 miljoen.

Na de verlaging van de toevoeging aan de algemene reserve ter dekking in deze voorjaarsnota resteren de volgende toevoeging aan de algemene reserve in dit meerjarenbeeld.

Bedragen x 1.000

Omschrijving	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Toevoeging algemene reserve zoals opgenomen in de programmabegroting 2023	5.286	9.916	15.518	2.583	0
Inzet algemene reserve ter dekking van het begrotingssaldo in deze voorjaarsnota	-5.032	-8.375	-3.908		
Toevoeging aan de algemene reserve in dit meerjarenbeeld in deze voorjaarsnota.	254	1.541	11.610	2.583	0

Voorafgaand aan de besluitvorming over de programmabegroting 2024 zal er meer inzicht komen in de financiële effecten van de gebiedsontwikkelingen en daarmee gemoeid zijnde grondexploitaties, voorbereiding- en investeringskredieten. Met het inzicht op de ontwikkeling van de algemene uitkering en de effecten van de gebiedsontwikkelingen zal het inzicht op de financiële positie van onze gemeente scherper worden.

Ook willen wij uw raad nog een aantal onzekerheden en risico's meegeven die wij bij het opmaken van de programmabegroting zullen meewegen. Een inschatting van de risico's wordt opgenomen in de eindejaarsrapportage 2023, evenals het effect van de kosten op de begroting 2024 en verder. Tussentijds informeren wij u vanzelfsprekend indien nodig.

Onzekerheid door stijgende kosten en inflatie

De impact op onze begrotingspositie van stijgende kosten en een fluctuerende inflatie is in deze voorjaarsnota opgenomen volgens de meest actuele inzichten. Standaard indexeren wij de begroting op basis van verschillende indices zoals toegelicht in het hoofdstuk Uitgangspunten begroting 2024-2027. Daarin is opgenomen dat we gedurende het jaar de begroting niet in zijn geheel bijstellen voor prijsontwikkelingen. De reguliere werkwijze is dat in het lopende begrotingsjaar het budget (uitvoerings- of investeringsbudget) taakstellend is.

In deze voorjaarsnota hebben we de indexering volgens de reguliere methodiek toegepast. Waar knelpunten worden voorzien zijn de budgetten extra verhoogd zoals energielasten, ICT-licenties en zorgkosten. De huidige snelle stijging van de kosten stelt ons voor een dilemma in hoe de huidige begrotingssystematiek zich verhoudt tot onze ambities. Houden de kostenstijgingen aan en kunnen deze worden opgevangen binnen de bestaande budgetten en wat zijn daar de consequenties van? Dit vraagstuk geldt niet alleen voor het huidige begrotingsjaar, maar ook voor de jaren 2024 en verder.

Zoals gebruikelijk gaan we voor het opstellen van de programmabegroting voor prijsindexatie uit van de CPI-index van maart. Bij het opstellen van de begroting bekijken wij de dan meest actuele inschatting van de CPI-index. Bij een substantiële afwijking leggen wij dit aan u voor.

Actualisatie investeringen en Meerjarenperspectief Gebiedsontwikkelingen

In de financiële verordening 2022 is opgenomen dat in de voorjaarsnota bij de uiteenzetting van de financiële positie inzicht wordt gegeven in de ontwikkeling van de schuldpositie als gevolg van de begroting, de meerjarenraming, de investeringen en de grondexploitatie. De actualisatie van het Meerjarenperspectief Gebiedsontwikkelingen (MPG) en de investeringen zijn in dezelfde raadcyclus geagendeerd als deze voorjaarsnota. In het MPG zijn die ontwikkelingen opgenomen. De effecten van de reeds geopende grondexploitaties zijn in de jaarrekening 2022 en deze voorjaarsnota verwerkt.

Hoe nu verder?

De ontwikkelingen rondom de lange termijn gevolgen van de oorlog in Oekraïne, de opvang van vluchtelingen en de effecten op de economische situatie noodzaken dat we ons als college blijven richten op het ondersteunen van onze inwoners, de lokale economie en (culturele) voorzieningen. Maar ook oog houden voor de lange termijn ontwikkelingen en daarmee gepaard gaande investeringen in de stad. In deze voorjaarsnota zijn meerdere onzekerheden geschetst rondom het financieel meerjarenperspectief. Bij de behandeling van de programmabegroting wordt meer concreetheid geboden.

In de huidige meerjarenraming van deze voorjaarsnota, slaat het structurele sluitende saldo om naar een tekort van afgerond € 1,8 miljoen in 2027. Gezien de onzekerheden rondom deze voorjaarsnota zijn wij alert op ontwikkelingen die het begrotingssaldo kunnen beïnvloeden. Wij zetten als college in op een duurzaam financieel stabiele begroting. Daarbij zoeken wij constant naar de balans tussen aandacht voor wat de samenleving nodig heeft in het hier, en wat Hilversum nodig heeft om ook in de toekomst een stad te zijn waar het prettig is om te wonen, werken, ondernemen en verblijven.

Wij hebben ons ingespannen om het tekort en de daarmee geprognosticeerde uitname uit de algemene reserve verder terug te dringen. De verwachting is dat bij de voorbereidingen van de programmabegroting 2024 een deel van de onzekerheden zoals de algemene uitkering gekwantificeerd kunnen worden. Daaruit wordt helder of we worden genoodzaakt om binnen het meerjarensaldo ruimte te reserveren voor het opvangen van een eventueel dalende algemene uitkering vanaf 2027. Niet uit te sluiten valt dat er bij de programmabegroting 2024 ook dekkingsvoorstellen aan u moeten worden voorgelegd.

Daarbij willen wij de kanttekening maken dat de concept voorjaarsnota van het kabinet onlangs gepubliceerd is, maar nog niet officieel is vastgesteld. In de voorjaarsnota zijn al wel enkele financiële bijstellingen, vooruitlopend op de vaststelling van de voorjaarsnota van het kabinet verwerkt. Bijvoorbeeld de bijstelling in het accres, de te verwachten loon -en prijscompensatie en een bijdrage vanuit de hervormingsagenda jeugd. Eventuele overige effecten, voortvloeiend uit de voorjaarsnota van het kabinet, worden bekend gemaakt in de meicirculaire en door ons verwerkt bij het opstellen van de programmabegroting 2024.

Tot slot

Wij hebben in juni 2022 ons coalitieakkoord ‘Hilversum koesteren’ gepresenteerd met stevige ambities om te investeren in Hilversum. De eerste (financiële) resultaten las u in de jaarrekening 2022 en in deze voorjaarsnota. De realiteit van vandaag is, dat we die ambities nastreven na een zware coronaperiode, direct gevolgd door de oorlog in Oekraïne met stevige effecten op de energieprijzen, inflatie en (inkomens)onzekerheid. Daarbij hebben wij te maken met schaarste aan goed opgeleide vakmensen, stijgende kosten en ook voor onze gemeentelijke diensten een krappe arbeidsmarkt. Dat heeft voor veel van onze plannen, maar ook voor de reguliere uitvoering consequenties; alles wordt duurder en met enige regelmaat duurt het langer en wordt ons geduld op de proef gesteld. Desondanks houden wij ons aan onze ambities vast en blijven wij resultaatgericht werken. Onze ambities gaan over duurzame investeringen om de problemen van vandaag en de nabije toekomst aan te pakken en daarom werken we verder aan onze in juni 2022 ingezette koers.

5 - Bijlagen

5.1 Overzicht taakvelden per programma

Bedragen x € 1.000

Omschrijving		Begroting 2023 Lasten	Baten	Saldo	2024 Saldo	2025 Saldo	2026 Saldo	2027 Saldo
01	**Wonen en leven**							
0.10	Mutaties reserves	5.596	-1.334	4.263	663	1.187	1.258	1.258
0.63	Parkeerbelasting		-4.650	-4.650	-4.650	-4.611	-4.611	-4.611
2.1	Verkeer en vervoer	18.794	-2.034	16.760	16.900	16.053	15.727	15.604
2.2	Parkeren	4.498	-1.444	3.054	3.122	2.972	2.880	2.817
2.4	Economische havens en waterwegen	452	-67	385	600	440	430	428
5.1	Sportbeleid en activering	1.258	-9	1.248	1.479	1.603	1.552	1.452
5.2	Sportaccommodaties	3.387	-1.526	1.861	1.919	1.793	1.769	1.705
5.3	Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	5.124	-843	4.281	4.079	4.321	4.317	4.312
5.4	Musea	1.288	-368	920	917	916	914	914
5.5	Cultureel erfgoed	1.081	-33	1.048	1.138	985	983	982
5.6	Media	2.702	-2	2.701	2.754	2.871	2.799	2.799
5.7	Openbaar groen en (openlucht) recreatie	6.826	-197	6.629	6.691	6.955	6.921	6.936
7.2	Riolering	6.658	-8.923	-2.265	-2.250	-2.263	-2.248	-2.259
7.3	Afval	10.447	-12.684	-2.237	-2.670	-3.222	-3.646	-3.646
7.4	Milieubeheer	3.975	-266	3.710	4.043	4.339	4.234	4.233
7.5	Begraafplaatsen en crematoria	442	-338	104	101	105	102	99
8.1	Ruimtelijke ordening	4.207	-457	3.751	2.849	2.721	2.717	2.717
8.3	Wonen en bouwen	4.574	-3.287	1.287	1.871	1.740	1.582	1.535

01	**Wonen en leven**	**81.308**	**-38.461**	**42.847**	**39.558**	**38.906**	**37.680**	**37.275**

02	**Zorg**							
4.2	Onderwijshuisvesting	10.433	-132	10.302	10.887	9.653	8.801	8.607
4.3	Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	7.564	-4.863	2.701	2.763	2.613	2.610	2.609
6.1	Samenkracht en burgerparticipatie	12.784	-410	12.374	12.352	13.124	13.153	13.153
6.2	Toegang	2.089	-4	2.085	2.078	2.097	2.090	2.090
6.6	Maatwerkvoorzieningen (WMO)	4.937	-195	4.742	4.787	4.782	4.779	4.779
6.71A	Hulp bij het huishouden (WMO)	10.748	-256	10.492	11.005	10.195	10.176	10.176
6.71B	Begeleiding (WMO)	6.391		6.391	6.268	6.266	6.260	6.260
6.71C	Dagbesteding (WMO)	1.058		1.058	1.150	250	250	250
6.71D	Overige maatwerkarrangementen (WMO)	25		25	25	25	25	25
6.72A	Jeugdhulp begeleiding	5.724	-16	5.708	5.699	5.695	5.691	5.691
6.72B	Jeugdhulp behandeling	11.431		11.431	12.132	12.139	12.139	12.139
6.72C	Jeugdhulp dagbesteding	1.545		1.545	1.545	1.545	1.545	1.545
6.73A	Pleegzorg	835		835	915	950	950	950
6.73C	Jeugdhulp met verblijf overig	3.525		3.525	3.385	3.385	3.385	3.385
6.74A	Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	231		231	233	236	240	240
6.74B	Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	1.078		1.078	1.078	1.078	1.078	1.078
6.74C	Gesloten plaatsing	230		230	230	230	230	230
6.81A	Beschermd wonen (WMO)	12.434	-168	12.266	12.302	12.306	12.305	12.305
6.81B	Maatschappelijke- en vrouwenopvang	5.124		5.124	5.124	5.124	4.869	4.869
6.82A	Jeugdbescherming	1.765	-6	1.759	1.755	1.754	1.753	1.753
6.82B	Jeugdreclassering	150		150	150	150	150	150
7.1	Volksgezondheid	3.360	-92	3.268	3.740	3.742	3.727	3.727

02	**Zorg**	**103.460**	**-6.143**	**97.317**	**99.600**	**97.338**	**96.205**	**96.010**
03	**Werken**							
0.10	Mutaties reserves		-350	-350	-300	-300	-150	
3.1	Economische ontwikkeling	3.551	-15	3.536	3.795	3.766	3.569	3.519
3.2	Fysieke bedrijfsinfrastructuur	46		46	46	45	45	44
3.3	Bedrijfsloket en bedrijfsregelingen	304	-657	-353	-627	-628	-628	-628
3.4	Economische promotie	688	-1	687	686	686	686	686
6.3	Inkomensregelingen	47.664	-33.301	14.363	13.900	13.665	13.508	13.358
6.4	Begeleide participatie	6.411	-1	6.410	6.122	5.989	5.936	5.936
6.5	Arbeidsparticipatie	4.942	-29	4.913	5.282	5.296	5.284	5.134
03	**Werken**	**63.605**	**-34.353**	**29.252**	**28.904**	**28.520**	**28.251**	**28.050**
04	**Bestuur**							
0.1	Bestuur	3.920	-3	3.917	3.929	3.928	3.928	3.928
0.10	Mutaties reserves	38		38	38	38	38	38
0.2	Burgerzaken	2.289	-1.280	1.008	537	435	353	614
0.4	Overhead	38.896	-847	38.048	38.558	36.759	36.145	35.879
1.1	Crisisbeheersing en brandweer	9.041	-14	9.027	10.128	10.198	10.193	10.047
1.2	Openbare orde en veiligheid	4.875	-242	4.633	4.941	5.199	5.193	5.193
04	**Bestuur**	**59.057**	**-2.386**	**56.671**	**58.130**	**56.556**	**55.850**	**55.699**
05	**Financiën en grondexploitaties**							
0.10	Mutaties reserves	254	-1.128	-874	1.541	11.610	3.083	1.000
0.3	Beheer overige gebouwen en gronden	1.883	-5.887	-4.004	365	467	465	465
0.5	Treasury	262	-382	-120	1.257	1.848	3.141	3.707

0.61	OZB-woningen	1.084	-12.469	-11.386	-11.614	-12.188	-12.523	-12.523
0.62	OZB niet-woningen	823	-11.817	-10.993	-11.422	-11.675	-11.917	-11.917
0.64	Belastingen overig	1.273	-745	528	632	583	582	582
0.7	Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds		-199.870	-199.870	-212.064	-221.545	-215.984	-216.617
0.8	Overige baten en lasten	-447		-447	3.361	7.159	13.148	18.328
0.9	Vennootschapsbelasting (VpB)	1.167		1.167	198	212	206	169
8.2	Grondexploitatie (niet bedrijventerrein)	3.409	-3.497	-88	1.554	2.210	1.565	1.565
05	**Financiën en grondexploitaties**	**9.708**	**-235.795**	**-226.087**	**-226.192**	**-221.320**	**-218.234**	**-215.241**
Totaal		**317.138**	**-317.138**	**0**	**0**	**0**	**-248**	**1.793**